

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการความรู้ภาคเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ประชาคมอาเซียน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน ในประเด็นการจัดการความรู้ภาคเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ประชาคมอาเซียน อย่างสร้างสรรค์ เพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยได้รวบรวมวรรณกรรมในส่วนของเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบการวิจัย ซึ่งประกอบไปด้วย

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 การบริหารจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM)

กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมส่งเสริมการเกษตร (2547) ได้รวบรวมความหมายของ Knowledge Management ดังนี้

Laudon (2000, 435) กล่าวถึง Knowledge Management ว่า การบริหารจัดการความรู้ในองค์กรมีความสำคัญเป็นพิเศษในองค์กรที่มีลักษณะการบริหารงานแบบแบนราบ และแบบเครือข่าย ซึ่งในการจัดการในระดับต่าง ๆ จะมีการจัดการแยกแยะความจริงในส่วนที่สามารถนำมาช่วยสมาชิกในทีมในการพัฒนางานในหน้าที่ รวมทั้งการแบ่งปันข้อมูล เพื่อพัฒนางานในส่วนงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกันด้วย

Stair (2001, 202) กล่าวว่า การบริหารจัดการความรู้เป็นกระบวนการรวบรวมจัดการความรู้ความชำนาญ ไม่ว่าจะความรู้ที่อยู่ในคอมพิวเตอร์ ในกระดาษ หรือตัวบุคคล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อจัดการให้บุคลากรได้รับความรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิม โดยให้เกิดประสบการณ์และความชำนาญเพิ่มขึ้น

Tiwana (2000, 5) ให้ความหมายการบริหารจัดการความรู้ว่า หมายถึง การจัดการความรู้ในองค์กรสำหรับงานด้านธุรกิจ

วีรเวช มาณะศิริานนท์ (2542, 77-78) กล่าวถึง การบริหารจัดการความรู้ ว่าการบริหารจัดการความรู้เป็นกระบวนการบริหารรูปแบบใหม่ ที่เน้นในด้านการพัฒนากระบวนการ

ควบคู่ไปกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยทุกกระบวนการงานจะต้องสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์ ที่เป็นผลมาจากการขยายวงและการประสานความรอบรู้ รวมถึงการฉลาดคิดไปตลอดทั่วทั้งองค์กรอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเท่ากับว่า องค์กรที่มีการบริหารจัดการความรู้นี้เป็นระบบ ก็จะเกิดเป็น โอกาสอันสำคัญต่อการพัฒนาให้เป็นที่องค์กรที่เปี่ยมไปด้วการทำงานอย่างฉลาดคิดและสร้างสรรค์ในที่สุด ทำให้้องค์กรนั้นสามารถเผชิญกับการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ รูปแบบ และสามารถฟันฝ่าอุปสรรคทั้งหมดได้เป็นอย่างดี

ศรันย์ ชูเกียรติ (2541, 14) การจัดการความรู้ในองค์กร หมายถึง การจัดการและรักษาระดับในการจัดเก็บองค์ความรู้ในองค์กรให้เป็นระบบ เป็นระเบียบ ตลอดจนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในทางปฏิบัติ

สรุป การบริหารจัดการความรู้ คือ ระบบบริหารจัดการความรู้ให้เป็นระบบครบถ้วน ง่ายต่อการเรียกใช้ จัดเก็บตามความต้องการ เก็บรักษาความรู้ให้ควบคู่กับองค์กรตลอดไป โดยนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการจัดการ

2.1.2 แนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

ประภัสสร ทองยี่นดี (2559) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการจัดการความรู้ เป้าหมายหลัก คือ การใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ที่ได้มีการรวบรวม จัดเก็บ วิเคราะห์และกำหนดประเด็นรวมไปถึงการเผยแพร่องค์ความรู้ เพื่อประสิทธิภาพและความเจริญก้าวหน้าขององค์กร โดยผ่านการสนับสนุนจากเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์และสารสนเทศ เพื่อใช้เก็บรวบรวมและเผยแพร่วัตถุประสงค์โดยทั่วไปของการจัดการความรู้ มีดังต่อไปนี้

1) เพื่อให้้องค์กรตระหนักและเห็นความสำคัญของความรู้ที่มีอยู่ในตัวของแต่ละบุคคล และในองค์กร โดยนำความรู้ที่นั้นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งในแง่ของการทำงานและวิถีการดำเนินชีวิต

2) มีการนำเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการจัดการความรู้เป็นระบบ เช่น การเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านเว็บไซต์ของหน่วยงาน การนำระบบอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการติดต่อ และเปลี่ยนองค์ความรู้ภายในและระหว่างหน่วยงาน

3) เพื่อสร้างและพัฒนา ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานภายในองค์กร โดยการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการจัดการความรู้มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น ระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนในสถานศึกษา ระบบการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน เป็นต้น

โดยประเภทของความรู้แบ่งออกได้สองประเภท คือ ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้แฝงเร้น หรือความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) ความรู้ชัดแจ้งเป็นความรู้ที่ถูกบรรยายออกมาเป็นตัวอักษร เช่น คู่มือปฏิบัติงาน หนังสือ วารสาร เป็นต้น ส่วนความรู้

แฝงเร้นเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล ส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นความรู้ที่แฝงเร้นอาศัยอยู่ในบุคคลที่ทำงานในองค์กรหรือแผนกต่าง ๆ ประชาชนชาวบ้าน และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะในแต่ละด้าน จึงต้องอาศัยกลไกแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งก็คือ “การจัดการความรู้” ซึ่งความรู้แบบชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่จัดการรวบรวมได้ง่าย มีการจัดระบบและถ่ายโอนโดยใช้วิธีการทางดิจิทัล มีลักษณะเป็นวัตถุจับ (Objective) เป็นแนวคิดและทฤษฎี สามารถแปลงเป็นรหัสในการถ่ายทอดโดยวิธีการที่เป็นทางการ เช่น นโยบายขององค์กร แนวคิดวิธีการในการทำงาน เป็นต้น ส่วนความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่ไม่สามารถอธิบายโดยใช้เป็นคำพูดได้ เป็นความรู้ที่มีรากฐานมาจากการกระทำและประสบการณ์ในวิถีการดำรงชีวิต อาจมีลักษณะเป็นความเชื่อ ทักษะ เช่น ทักษะในการประกอบอาชีพ ทักษะในการจักรสาน เป็นต้น ความรู้แบบฝังลึกต้องการการฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญมีลักษณะเป็นเรื่องเฉพาะส่วนบุคคล เช่น วัฒนธรรมองค์กร ทักษะ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น

แนวคิดการจัดการความรู้แบบ Tuna Model

ตัวแบบทูน่า (Tuna Model) เป็นกรอบแนวคิดอย่างง่ายมีลักษณะที่ไม่สลับซับซ้อนมากนัก มีความเหมาะสมในการใช้เป็นแนวทางเพื่อดำเนินการในการจัดการความรู้ โดยให้การจัดการความรู้เปรียบเสมือนปลา ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนหัว ส่วนลำตัว และส่วนหาง แต่ละส่วนมีหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไปดังต่อไปนี้

1) ส่วนหัวและตา (Knowledge Vision – KV) มองว่ากำลังจะไปทางไหน ซึ่งต้องตอบให้ได้ว่า “ทำ KM ไปเพื่ออะไร”

2) ส่วนกลางลำตัว (Knowledge Sharing – KS) ส่วนที่เป็นหัวใจได้ให้ความความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

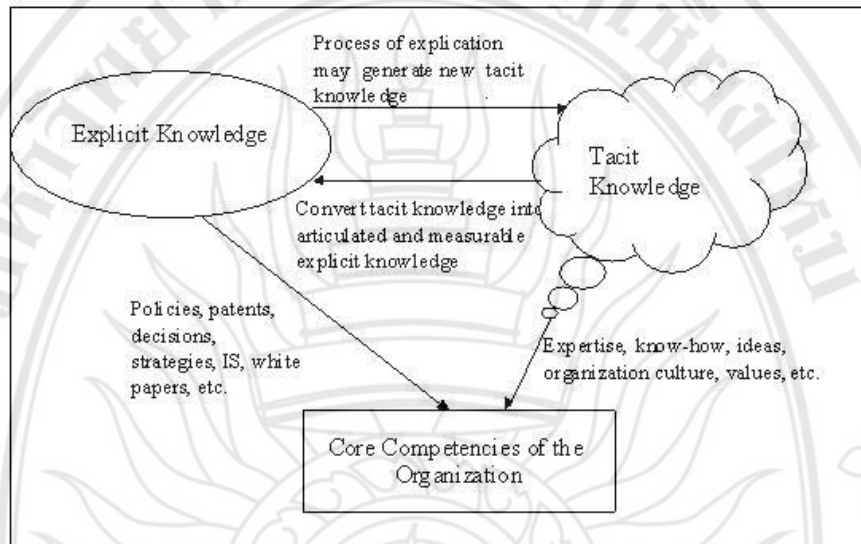
3) ส่วนหาง (Knowledge Assets – KA) คือ สร้างคลังความรู้ เชื้อโยง เครื่องช่วย ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ “สะบัดหาง” สร้างพลังจากชุมชนแนวปฏิบัติ

การจัดการความรู้จึงเป็นเครื่องมือในการเก็บสร้าง เก็บรวบรวม วิเคราะห์และสังเคราะห์ รวมถึงเผยแพร่องค์ความรู้ เพื่อประสิทธิภาพและความเจริญก้าวหน้าขององค์กรซึ่งจะส่งผลให้องค์กรสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่ได้วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลความรู้นั้นอาจมาจากองค์ความรู้ที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น หนังสือ ตำรา เป็นต้น รวมถึงองค์ความรู้ที่มาจากตัวบุคคล เช่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ประชาชนชาวบ้าน เป็นต้น

2.1.3 การเชื่อมโยงองค์ความรู้แบบ Explicit Knowledge และ Tacit Knowledge

องค์กรสามารถสร้างแกนกลางในการจัดเก็บองค์ความรู้ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงระหว่างองค์ความรู้แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อรวมเป็นแหล่งองค์

ความรู้ทั้งหมดขององค์กร ในขณะที่เราอยู่ในกระบวนการแปลงองค์ความรู้แบบไม่มีโครงสร้าง (Tacit Knowledge) ให้เป็น องค์ความรู้ที่มีโครงสร้าง (Explicit Knowledge) นั้น ระหว่างนั้นก็จะเป็นการสร้างองค์ความรู้แบบ ไม่มีโครงสร้างขึ้นมาใหม่อีกด้วย (generate new tacit knowledge) จากรูปอธิบายความสัมพันธ์ ได้ดังนี้

รูปที่ 2.1 Core Competency is Linked to Explicit and Tacit Knowledge
ที่มา: สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2556

1) องค์ความรู้แบบไม่มีโครงสร้าง (Tacit Knowledge) คือ องค์ความรู้ที่ไม่มีรูปแบบชัดเจน หาไม่ได้ตามตำรา เช่น ประสบการณ์และความชำนาญเฉพาะบุคคล จากรูปที่ 2.1 เป็นกระบวนการในการเปลี่ยนความรู้แบบไม่มีโครงสร้าง (Tacit Knowledge) ให้เป็นความรู้แบบมีโครงสร้าง (Explicit Knowledge) เพื่อให้ความรู้นั้นสามารถอธิบายความได้อย่างชัดเจน เมื่อ Tacit Knowledge ที่ถูกนำไปจัดเก็บไว้ในแกนกลางขององค์กร (Core Competencies of the Organization) ความรู้นั้นจะประกอบด้วย ความชำนาญ สิ่งต่าง ๆ ที่รับรู้และอธิบายได้ด้วยเหตุผล แนวคิด วัฒนธรรมองค์กร และสิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ

2) องค์ความรู้แบบมีโครงสร้าง (Explicit Knowledge) คือ องค์ความรู้ที่สามารถเขียนอธิบายได้ชัดเจน เช่น รายงาน จากรูปจะนำความรู้ที่ชัดเจนนี้ ไปใช้แก้ปัญหา กำหนดนโยบาย กำหนดกลยุทธ์ ใช้ในการตัดสินใจ จัดทำเอกสารสิทธิ์ และใช้จัดการกับระบบสารสนเทศ สามารถเขียนความรู้นั้นออกมาในรูปของกระดาษ (Paper) และนำไปเก็บไว้ที่แกนกลางองค์ความรู้ขององค์กร (Core Competencies of the Organization)

3) แกนกลางองค์ความรู้ขององค์กร (Core Competencies of the Organization) คือแหล่งในการจัดเก็บความสามารถขององค์กร เป็นศูนย์กลางความรู้สำหรับการบริหารงานและความสามารถที่แท้จริงขององค์กร จากที่กล่าวมา สามารถสรุปเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้ได้ว่าการจัดการองค์ความรู้เป็นวิธีการที่เก่าแก่และมีมานานแล้วตั้งแต่สมัยโบราณ ในการจัดการองค์ความรู้นั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายและทุกระดับขององค์กร ซึ่งสามารถปฏิบัติและเปลี่ยนแปลงองค์กรด้วยการให้ความร่วมมือ และพัฒนาการจัดการองค์ความรู้ และองค์ความรู้ถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาขององค์กร องค์ความรู้จะสามารถส่งมอบแนวทางสำหรับการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับทุก ๆ คนในองค์กร และใช้ได้โดยไม่จำกัดสถานที่

การจัดการองค์ความรู้ เป็นการจัดเก็บข้อมูลข่าวสารที่เป็นองค์ความรู้ในการใช้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ขององค์กร รวบรวมไว้ในคอมพิวเตอร์ เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง เพื่อใช้แก้ปัญหาในการปฏิบัติงาน ซึ่งองค์ความรู้ถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญา เมื่อจะเก็บแล้วจะต้องมีการถ่ายทอดและเผยแพร่ เพื่อให้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์ ให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานต่อองค์กรให้มากที่สุด องค์ความรู้จะเก็บรวบรวมได้จากผู้เชี่ยวชาญหรือกลุ่มคนพิเศษ ประสบการณ์ หรือความทรงจำขององค์กร หรืออาจมาจากวัฒนธรรมองค์กร (Organizational Culture) ดังนั้นผู้จัดการที่ดีควรมีระบบจัดการองค์ความรู้ เพื่อพร้อมใช้งานอยู่เสมอ (สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2556)

2.1.4 กระบวนการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ คือเครื่องมือสร้างความสามารถในการพัฒนาและแข่งขันขององค์กร หรือชุมชนท้องถิ่น สร้างความสามารถในการร่วมกันสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพ และสร้างความสามารถในการทำงานที่ยากในระดับ “เป็นไปไม่ได้” ให้เป็นไปได้ ซึ่งในภาษาของการจัดการ เรียกว่า ประสิทธิภาพ และที่สำคัญที่สุด คือ สร้างความสามารถในการเผชิญการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่ไม่แน่นอน เป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะผลักดัน ไม่สามารถคาดเดาได้ อีกมุมหนึ่งนั้น การจัดการความรู้ คือ เครื่องมือที่ดึงเอาพลังสร้างสรรค์ของมนุษย์ออกมาทำประโยชน์ โดยที่พลังสร้างสรรค์นั้นอยู่ที่ปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างมนุษย์ การจัดการความรู้จำเป็นต้องมีการเอื้ออำนวยความสะดวกในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนที่ทำงานด้วยกัน ทั้งที่อยู่ในองค์กรหรือชุมชนท้องถิ่นเดียวกัน และต่างองค์กรหรือต่างชุมชนท้องถิ่น ให้ช่วยกันปรับปรุงวิธีทำงานให้ดีขึ้นตลอดเวลา (วิจารณ์ พานิช, 2546) ดังนั้นการจัดการความรู้ คือ กระบวนการที่เป็นเครื่องมือ หรือวิธีการเพิ่มมูลค่าหรือคุณค่าของบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ชุมชนท้องถิ่น หรือเครือข่ายของกลุ่มบุคคลองค์กรหรือชุมชนท้องถิ่น

กระบวนการจัดการความรู้

นักวิชาการทางด้านจัดการความรู้ ได้นำเสนอการแบ่งกระบวนการในการจัดการความรู้ มีความแตกต่างหลากหลาย โดยมีการกำหนดประเด็นรายละเอียดในส่วนของขั้นตอนแยกย่อยออกไปตามกรอบความคิดของแต่ละคน ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 กระบวนการจัดการความรู้

นักวิชาการ	กระบวนการจัดการความรู้
Alavi, 1997	<ol style="list-style-type: none"> 1. การแสวงหาความรู้ (การสร้างความรู้และการพัฒนาเนื้อหา) 2. การสร้างดัชนี (Indexing) 3. การกลั่นกรอง (Filtering) 4. การเชื่อมโยงเกี่ยวกับการจัดระบบ จัดประเภท การรวบรวม การเชื่อมโยงแหล่งความรู้ภายในและภายนอก 5. การเผยแพร่ โดยการรวมและจัดส่งความรู้ผ่านเว็บเพจ 6. การประยุกต์ใช้ความรู้
Arthur Anderson & APOC, 1996	<ol style="list-style-type: none"> 1. แบ่งปัน 2. การสร้าง 3. การกำหนด 4. การรวบรวม 5. การเปลี่ยนแปลง 6. การจัดระบบ 7. การประยุกต์
Choo, 1996	<ol style="list-style-type: none"> 1. การทำความเข้าใจกับความรู้ (Sense making) (รวมการตีความหมายความรู้) 2. การสร้างความรู้ (รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงความรู้) 3. การตัดสินใจ (รวมถึงการประมวลสารสนเทศ)
Holsapple & Whinston, 1987	<ol style="list-style-type: none"> 1. การจัดหา 2. การจัดระบบ 3. การเก็บ 4. การรักษา 5. การวิเคราะห์ 6. การจัดระบบ 7. การประยุกต์
Laudon & Laudon, 2002	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสร้างความรู้ (Creation Knowledge) 2. การประมวลและใช้รหัสความรู้ (Capture Codify Knowledge) 3. การแบ่งปันความรู้ (Share Knowledge) 4. การเผยแพร่ความรู้ (Distribute Knowledge)

ที่มา: ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2548, หน้า 72-73

ตารางที่ 2.1 กระบวนการจัดการความรู้ (ต่อ)

นักวิชาการ	กระบวนการจัดการความรู้
Nonaka, 1996	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (เปลี่ยนความรู้แบบไม่ชัดแจ้งเป็นความรู้แบบไม่ชัดแจ้ง) 2. การปรับเปลี่ยนสู่ภายใน (เปลี่ยนความรู้แบบชัดแจ้งเป็นความรู้แบบไม่ชัดแจ้ง) 3. การผสมผสาน (เปลี่ยนความรู้แบบชัดแจ้งเป็นความรู้แบบชัดแจ้ง) 4. การปรับเปลี่ยนสู่ภายนอก (เปลี่ยนความรู้แบบไม่ชัดแจ้งเป็นความรู้แบบชัดแจ้ง)
Szulanski, 1996	<ol style="list-style-type: none"> 1. การริเริ่ม (ตระหนักถึงความต้องการในความรู้และตอบสนองต่อความต้องการนั้น) 2. การนำไปปฏิบัติ (การถ่ายโอนความรู้) 3. การใช้ความรู้ที่ได้รับการถ่ายโอน 4. การบูรณาการความรู้ (การนำความรู้มาสู่ภายในองค์กร)
Turban et al., 2004	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสร้างความรู้ (Create) 2. การกำหนดและรวบรวมความรู้ (Capture) 3. การนำไปสู่การปฏิบัติ (Refine) 4. การจัดเก็บ ความรู้ (Store) 5. การจัดการความรู้ (Manage) 6. การเผยแพร่ (Disseminate)
Van der Spek & Spijkervet, 1997	<ol style="list-style-type: none"> 1. การพัฒนา (Develop) 2. การเผยแพร่ (Disseminate) 3. การผสมผสาน (Combine) 4. การเก็บไว้ (Hold)
Wiig, 1993	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสร้าง (Creation) 2. การแสดงอย่างเปิดเผย (Manifestation) 3. การใช้ (Use) 4. การถ่ายโอน (Transfer)

ที่มา: ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2548, หน้า 72-73

จากตารางดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการจัดการความรู้ถูกแบ่งเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ตามลำดับ ขึ้นอยู่กับกรอบความคิดของนักวิชาการด้านการจัดการความรู้แต่ละคน ในบทนี้จึงเลือกที่นำเสนอกระบวนการจัดการความรู้ที่เป็นพื้นฐานและมักจะได้รับการกล่าวถึง ซึ่งมีกระบวนการประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก โดยรวบรวมและปรับกระบวนการจัดการความรู้ของ วิกต์ (Wiig) (1993), มาร์ควอร์ด (Marquardt) (1996), พาริก (Parikh) (2001), ฮาร์วิชและอาร์มา คอสท์ (Horwich & Armacost) (2002) มีกระบวนการดังนี้คือ

1) การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) องค์กรควรแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์และมีผลต่อการดำเนินงานจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ดังนี้

1.1) การแสวงหาและรวบรวมความรู้จากแหล่งภายใน (Internal Collection of Knowledge) ความสามารถในการเรียนรู้ของบุคลากรภายในองค์กร เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการได้มาซึ่งความรู้ต่าง ๆ จากแหล่งความรู้ภายในองค์กรเอง โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้ คือ

1.1.1) การให้ความรู้กับพนักงาน องค์กรควรมีแผนในการฝึกอบรมสำหรับพนักงานในทุกระดับ (Training Road Map) มีการประชุม การแสดงผลงาน และจัดให้มีระบบพี่เลี้ยง เป็นต้น

1.1.2) การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติ (Action Learning) โดยการมอบหมายงาน (Assign) ที่ท้าทายให้ทำการหมุนเวียนงาน (Rotation) ให้พนักงานไปรับผิดชอบงานหลายหน้าที่ (Funcations)

1.1.3) การเรียนรู้จากประสบการณ์ความสำเร็จ (Best Practice) จากบุคลากร และหน่วยงานอื่น ๆ ในองค์กร

1.1.4) การนำบุคลากรที่มีความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกันเข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ขึ้น

1.1.5) การดำเนินการเปลี่ยนแปลงกระบวนการปฏิบัติงานต่าง ๆ ในเชิงรุก ซึ่งมีการปรับปรุงระเบียบขั้นตอนการปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา รวมถึงการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาบูรณาการกับระบบงานต่าง ๆ ด้วย เช่น Web Blog, Electronic Library เป็นต้น

1.1.6) การลงทุนในด้านการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ด้านผลิตภัณฑ์หรือบริการในเชิงรุก ให้สามารถตอบสนองกับความต้องการของตลาดหรือผู้ใช้บริการที่เปลี่ยนไป

1.2) การแสวงหาและรวบรวมความรู้จากแหล่งภายนอก (External Collection of Knowledge) องค์กรต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล เพื่อการปรับปรุง การดำเนินงาน และสร้างแนวคิดใหม่ ๆ ในการสร้างสรรค์งาน ด้วยการแสวงหาความรู้ต่าง ๆ จากแหล่งภายนอก องค์กรโดยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1.2.1) การให้ทุนการศึกษาแก่นักงานขององค์กร เพื่อศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อเป็นการสร้างรากฐานความรู้เพิ่มพูนประสบการณ์เชิงลึกสำหรับพนักงานในแต่ละวิชาชีพ

1.2.2) การส่งพนักงาน ไปศึกษาดูงาน และปฏิบัติงานจากหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียงทั้งในและต่างประเทศ

1.2.3) การสร้างบุคลากรที่มีความรู้ที่องค์กรต้องการเข้ามาทำงาน โดยวิธีการสรรหาเชิงรุก เช่น โครงการรับผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำทั้งในและต่างประเทศ โครงการเสริมคนเก่งสร้างคนดีมีลักษณะเป็น โครงการรับนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้ได้มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจริง ทั้งนี้ผู้ผ่านโครงการดังกล่าว เมื่อจบการศึกษาสามารถมาสมัครงานกับองค์กรได้ เป็นต้น

1.2.4) การเปิดรับข่าวสารจากหลากหลายสื่อ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อดิจิทัล เป็นต้น รวมทั้งตรวจสอบแนวโน้มทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี

1.2.5) การใช้มาตรฐานเปรียบเทียบ (Benchmarking) กับองค์กรอื่น ๆ

1.2.6) การจ้างที่ปรึกษา

2) การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) เป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความรู้ใหม่ขึ้น โดยมีองค์ประกอบย่อยที่สำคัญ คือ การระบุนวัตกรรม โดยระบุว่าองค์กรมีความรู้ อะไรบ้างในกระบวนการดำเนินงาน และองค์กรยังขาดหรือต้องการความรู้ อะไรอีกบ้าง โดยแหล่งความรู้อยู่ที่ใด อยู่กับใคร การแสดงความต้องการ เป็นกระบวนการได้มาซึ่งความรู้ โดยความรู้จะอยู่ใน 2 รูปแบบ คือ ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้ซ่อนเร้นหรือความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) การแบ่งความรู้ออกเป็น 2 ส่วน จะสัมพันธ์กับการสร้างความรู้ระหว่างความรู้ 2 ประเภท โดยความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นจะถูกนำไปใช้ในขั้นตอนการดำเนินงานขององค์กร การสร้างความรู้ใหม่เกี่ยวข้องกับ การหยั่งรู้ และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล การสร้างความรู้ใหม่ องค์กรควรให้การสนับสนุนส่งเสริมโดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่ จัดให้มีขึ้น เพื่อให้พนักงานทุกคนสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ และได้รับประโยชน์จากความรู้ที่ เกิดขึ้นอย่างเต็มที่ ซึ่งมีรูปแบบต่าง ๆ ในการสร้างความรู้ คือ

2.1) การถ่ายทอดความรู้จากพนักงานผู้มีความรู้ไปสู่พนักงานอื่น ๆ เช่น การฝึกอบรมภายใน การถ่ายทอดความรู้จากการทำงานร่วมกันเป็นทีม

2.2) การนำความรู้ที่องค์กรมีอยู่เดิมบูรณาเข้ากับความรู้ของพนักงานแต่ละคน เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ และมีการแบ่งปันไปทั่วทั้งองค์กร

2.3) ความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นการภายในโดยพนักงานเป็นผู้ค้นพบแนวทางได้เองจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการเพื่อสร้างความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น

2.4) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Action Learning) จากการได้รับมอบหมายงานที่ท้าทาย รวมไปถึงการหมุนเวียนงาน (Rotation)

2.5) การเรียนรู้จากการแก้ปัญหาทางอย่างเป็นระบบ (System Learning)

2.6) การเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต (Best Practice)

2.7) การทดลอง ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจและโอกาสสำหรับการเรียนรู้

2.8) การวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ด้านผลิตภัณฑ์และบริการ

3) การจัดเก็บและค้นคืนความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval) การจัดเก็บความรู้เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากขั้นตอนของการสร้างความรู้ ในการจัดเก็บความรู้ต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้ และต้องพิจารณาถึงวิธีการในการจัดเก็บ ทั้งนี้เพราะการจัดเก็บ คือ การจัดความรู้ไว้เป็นระบบหรือเป็นหมวดหมู่ให้เกิดความง่ายในการจัดการ การเข้าถึง และการนำกลับมาใช้ใหม่ การจัดเก็บความรู้อาจจะอยู่ในรูปแบบที่หลากหลาย ดังนั้นเครื่องมือในการจัดเก็บความรู้จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อขั้นตอนนี้ ซึ่งประกอบด้วย เครื่องมือทางเทคโนโลยีสารสนเทศ คอมพิวเตอร์ และฐานข้อมูลความรู้ขององค์กร ซึ่งการจัดเก็บความรู้ในองค์กรควรคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้คือ

3.1) โครงสร้างการจัดเก็บความรู้ ควรเป็นโครงสร้างที่มีมาตรฐาน เป็นระบบที่สามารถค้นหาและส่งมอบได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว

3.2) ระบบการจัดเก็บความรู้ที่มีประสิทธิภาพ คือ ต้องมีการจัดหมวดหมู่ตามองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ตามความจำเป็นของการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของงาน ความชำนาญของผู้ใช้ และสถานที่ที่ความรู้ถูกจัดเก็บ เป็นต้น

3.3) การจัดเก็บความรู้มีขั้นตอนที่มีความสำคัญ คือ การให้รหัสความรู้ หรือการสร้างดัชนีความรู้ เป็นการเข้ารหัสเพื่อการเชื่อมโยงความรู้ที่จัดเก็บ เช่น การกำหนดหัวเรื่องคำสำคัญ หรือการกำหนดศัพท์สัมพันธ์ เป็นต้น

ส่วนการค้นคืนความรู้ (retrieval) เป็นลักษณะของการเข้าถึงสิ่งที่ผู้ใช้ต้องการ เพื่อนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน องค์กรควรทำให้พนักงานมีช่องทางหรือวิธีการสำหรับการค้นคืนความรู้ต่าง ๆ เช่น การจัดทำสมุดจัดเก็บรายชื่อและทักษะของผู้เชี่ยวชาญ การทำสมุดหน้าเหลือง (yellow pages) ขององค์กร เป็นต้น

4) การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge Transfer and Utilization) การถ่ายทอดและการใช้ประโยชน์จากความรู้ มีความจำเป็นสำหรับองค์กร เนื่องจากองค์กรจะต้องมีความรู้ในการเรียนรู้และเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น เมื่อมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพสูง ทำให้ฐานความรู้ที่องค์กรจัดเก็บไว้มีการถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็วและเหมาะสม ทั้งทั้งองค์กรการถ่ายทอดหรือการถ่ายโอนความรู้จากบุคคลไปสู่มนุษย์ และจากองค์กรไปสู่องค์กร ซึ่งจะต้องอาศัยเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ เครื่องมือดังกล่าวจะเสริมให้การถ่ายทอดความรู้เกิดขึ้นได้ง่าย เป็นระบบ และอาจเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ นอกจากนี้ในการถ่ายทอดความรู้ อาจจะมีช่องทางของการสื่อสารด้วยการพบปะพูดคุย การเขียน การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การสรุปข่าวสาร เป็นต้น

ส่วน บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2548) ได้สรุปกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Process) จากการศึกษากรอบความคิดของการจัดการความรู้ของนักวิชาการด้านการจัดการความรู้หลาย ๆ ท่าน ซึ่งสามารถสรุปขั้นตอนหลัก ๆ ของกระบวนการจัดการความรู้ได้ 7 ขั้นตอน ดังนี้คือ

1) การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการค้นหาว่าองค์กรมีความรู้อะไรบ้าง ในรูปแบบใด อยู่ที่ใคร และความรู้อะไรบ้างที่องค์กรจำเป็นต้องมี ซึ่งจะทำให้องค์กรทราบว่าขาดความรู้อะไรบ้าง โดยทั่วไปองค์กรสามารถใช้แผนที่ความรู้ (Knowledge Mapping) เพื่อหาว่าความรู้ใดมีความสำคัญสำหรับองค์กรแล้วจัดลำดับความสำคัญของความรู้เหล่านั้น เพื่อให้้องค์กรวางแผนขอบเขตของการจัดการความรู้ และสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ นอกจากนี้แผนที่ความรู้ยังช่วยทำให้เห็นภาพรวมของคลังความรู้ขององค์กร ทำให้้องค์กรทราบว่ามีความรู้ทับซ้อนกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ หรือไม่ ซึ่งจะก่อให้เกิดความสิ้นเปลืองในการรวบรวมและจัดเก็บ และทำให้บุคลากรทุกคนทราบว่าองค์กรมีความรู้อะไรบ้าง และจะหาความรู้ที่ตนเองต้องการได้ที่ไหน และยังใช้เป็น โครงสร้างพื้นฐานทางความรู้ที่องค์กรสามารถใช้เป็นฐานในการต่อยอดความรู้ในเรื่องต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ รวมทั้งใช้เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานและเคลื่อนย้ายแหล่งความรู้ต่อระบบต่าง ๆ ในองค์กร

2) การสร้างหรือแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) จากการทำแผนที่ความรู้ องค์กรจะทราบว่ามีความรู้ที่จำเป็นต้องใช้มีอยู่หรือไม่ ถ้ามีแล้วองค์กรจะต้องหา

วิธีการในการดึงความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่อาจอยู่กระจัดกระจายมารวมไว้แล้วจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสม และตรงกับความต้องการของผู้ใช้ สำหรับความรู้ที่จำเป็นต้องใช้ แต่องค์กรยังไม่มีนั้น องค์กรอาจต้องสร้างความรู้ดังกล่าวจากความรู้เดิมที่มีอยู่หรือนำความรู้จากภายนอกองค์กรมาใช้ องค์กรจะต้องพิจารณาความรู้ที่ไม่จำเป็นและล้าสมัยทิ้งไป เพื่อประหยัดทรัพยากรในการจัดเก็บความรู้เหล่านั้น หัวใจที่สำคัญของขั้นตอนนี้คือ การกำหนดเนื้อหาของความรู้ที่ต้องการและคัดจับความรู้ดังกล่าวให้ได้ สำหรับปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ขั้นตอนนี้ประสบความสำเร็จคือ บรรยากาศ และวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อให้บุคลากรกระตือรือร้นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อ การสร้างความรู้ใหม่ ๆ ตลอดเวลา

3) การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เมื่อมีเนื้อหาความรู้ที่ต้องการแล้ว องค์กรต้องจัดความรู้ให้เป็นระบบเพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหา และนำความรู้ดังกล่าว มาใช้ประโยชน์ได้ง่าย การจัดความรู้ให้เป็นระบบ หมายถึง การจัดทำสารบัญและจัดเก็บความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ค้นหาและนำกลับมาใช้ได้ง่ายและสะดวกรวดเร็ว การแบ่งชนิดหรือประเภทความรู้ นั้น ๆ จะขึ้นอยู่กับผู้ชำนาญไปใช้อย่างไร และลักษณะการทำงานของบุคลากรในองค์กรเป็นแบบ ใด โดยทั่วไปการแบ่งประเภทความรู้จะแบ่งตามดังต่อไปนี้

- 3.1) ความชำนาญ หรือความเชี่ยวชาญของบุคลากร (ทำเนียบผู้เชี่ยวชาญ)
- 3.2) หัวข้อ/หัวเรื่อง
- 3.3) หน้าที่/กระบวนการ
- 3.4) ประเภทของผลิตภัณฑ์ บริการ ผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการ

การแบ่งประเภทความรู้จะขึ้นอยู่กับการใช้ความรู้นั้น ๆ เช่น ถ้าเป็น ความรู้ที่มีผู้ใช้มากและหลากหลาย การแบ่งจะครอบคลุมความรู้มากมายหลายประเภท (แนวราบ) แต่ถ้าเป็นความรู้ที่ใช้เฉพาะกลุ่ม การแบ่งจะไม่ครอบคลุมแต่จะลงลึกในรายละเอียด (แนวตั้ง)

4) การประมวลผลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) องค์กรจำเป็นต้องประมวลความรู้ให้อยู่ในรูปแบบและภาษาที่เข้าใจง่ายและใช้ได้ง่าย ซึ่งอาจทำได้ในหลายลักษณะ ดังนี้คือ

4.1) การจัดทำหรือปรับปรุงรูปแบบของเอกสารให้เป็นมาตรฐาน เดียวกันทั่วทั้งองค์กร จะช่วยทำให้การป้อนข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ สำหรับจัดเก็บ ค้นหา และ ใช้ความรู้ทำได้สะดวก รวดเร็ว

4.2) การใช้ “ภาษา” เดียวกันทั่วทั้งองค์กรนั้นคือ องค์กรควรจัดทำ อภิธานศัพท์ของคำจำกัดความของคำต่าง ๆ ที่แต่ละหน่วยงานใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้มีความ

เข้าใจที่ตรงกันซึ่งจะช่วยให้การป้อนข้อมูล/ความรู้การแบ่งประเภทและการจัดเก็บเป็นมาตรฐานเดียวกัน

4.3) การเรียบเรียง ตัดต่อ และปรับปรุงเนื้อหาให้มีคุณภาพดีในแง่ต่าง ๆ เช่น ความ ครบถ้วน เทียบตรง ทันสมัย สอดคล้องและตรงตามความต้องการของผู้ใช้

5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) โดยทั่วไปการเข้าถึงความรู้หรือการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ใช้มี 2 ลักษณะ คือ

5.1) การป้อนความรู้ (Push) คือ การส่งข้อมูลความรู้ให้ผู้ใช้ โดยผู้รับไม่ได้ร้องขอหรือต้องการหรือเรียกง่าย ๆ ว่าเป็นแบบผู้รับความรู้ไม่ได้แสดงความต้องการหรือไม่ได้ร้องขอ เรียกว่า “Supply-based” เช่น การส่งหนังสือเวียนแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ หรือข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หรือบริการขององค์กร เป็นต้น

5.2) การให้โอกาสเลือกใช้ความรู้ (Pull) คือ การที่ผู้รับสามารถเลือกรับหรือใช้เฉพาะข้อมูลหรือความรู้ที่ต้องการเท่านั้น ซึ่งทำให้ลดปัญหาการได้รับข้อมูลหรือความรู้ที่ไม่ต้องการมากเกินไป การกระจายความรู้แบบนี้เป็นแบบ “Demand-based”

องค์กรควรทำให้เกิดความสมดุลระหว่างการกระจายความรู้แบบ “Push” และ “Pull” เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ใช้ข้อมูลหรือความรู้

6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) องค์กรแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้โดยการจัดทำเอกสาร จัดทำฐานความรู้ รวมทั้งทำสมุดหน้าเหลืองโดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้จะช่วยให้เข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็ว ซึ่งวิธีการดังกล่าวใช้ได้ดีสำหรับความรู้ประเภทชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เท่านั้น สำหรับการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้โดยนัยหรือความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคลนั้นจะต้องทำด้วยการพบปะกันตัวต่อตัวหรือเป็นกลุ่ม ดังนั้นการแบ่งปันความรู้ประเภทนี้ สามารถทำได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความต้องการและวัฒนธรรมขององค์กร ส่วนใหญ่มักจะใช้วิธีการผสมผสานเพื่อให้บุคลากรได้ เลือกใช้ตามความถนัดและสะดวก ซึ่งมีวิธีการหลัก ๆ มีดังนี้คือ

6.1) ทีมข้ามสายงาน (Cross –Functional Team)

6.2) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice: CoP)

6.3) ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System)

6.4) การสับเปลี่ยนงาน (Job Rotation)

6.5) การยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน (Secondment)

6.6) เวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Forum)

7) การเรียนรู้ (Learning) วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการจัดการความรู้ คือ การเรียนรู้ของบุคลากรและนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจแก้ปัญหา และปรับปรุงองค์กร หากบุคลากรขององค์กร ไม่ได้มีการเรียนรู้และไม่ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ก็เป็นการสูญเปล่าของเวลาและทรัพยากรที่ใช้การเรียนรู้ของบุคลากรจะทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ขึ้น ซึ่งจะเพิ่มพูนองค์ความรู้ขององค์กรที่มีอยู่แล้วให้มากขึ้นเรื่อย ๆ ความรู้เหล่านี้จะถูกนำไปใช้เพื่อสร้างความรู้ใหม่ ๆ อีกเป็นวงจรที่ไม่มีสิ้นสุดที่เรียกว่า “วงจรการเรียนรู้”

อย่างไรก็ตาม กระบวนการจัดการความรู้ของแต่ละองค์กรมีความแตกต่างกันตามลักษณะการดำเนินงานและองค์ประกอบอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น โครงสร้างองค์กร ลักษณะงานขององค์กรและเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น ดังนั้นองค์กรแต่ละองค์กรจำเป็นต้องพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและบริบทขององค์กรของตนเอง

2.1.5 กรอบความคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน ควร มีกรอบความคิดเพื่อใช้เป็นหลักนำร่องความคิดและเป็นเครื่องกำหนดเส้นทางการศึกษาและเรียนรู้ (เอกวิทย์ ฌ ฌกลาง, 2540) ดังนี้คือ

1) ไม่ว่าชนกลุ่มใดเมื่อได้ตั้งหลักแหล่งในการทำมาหากินอย่างต่อเนื่องในสภาพแวดล้อมใดเป็นเวลานานหลายชั่วคน ย่อมเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อมแห่งพื้นภูมินั้นแล้วปรับตัวและสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการดำรงชีพในสภาพแวดล้อมนั้น ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ โลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ ความเชื่อ พิธีกรรม และวิถีชีวิตอันสืบเนื่องจากการปรับตัวที่ได้มีการสั่งสม สืบสาน และปรับเปลี่ยนต่อเนื่องกันมาในกลุ่มชนรุ่นต่อ ๆ มารวมถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับคนในวัฒนธรรมอื่นที่ได้ไปมาหาสู่กันตลอดมา จึงรวมเรียกประสบการณ์นี้ว่าภูมิปัญญาสั่งสม

2) โดยเหตุที่สังคมทั้งหลายในโลกมีความแตกต่างกันทางสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ในพื้นฐานสั่งสมภูมิปัญญาใหม่ที่รับเข้ามา มีอาจแทนที่ภูมิปัญญาสั่งสมหรือภูมิปัญญาดั้งเดิมได้ทั้งหมด ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้รับการเลือกสรร ทดสอบ หรือดัดแปลงตามเหตุปัจจัย และพลวัตทางวัฒนธรรมแห่งกลุ่มชนนั้น จึงยังเป็นเหตุจำเป็นและเหมาะสมกับกลุ่มชนที่มีวิถีชีวิต และประสบการณ์พื้นฐานแตกต่างกัน

3) โดยธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ไม่ว่าในสังคมใดจะไม่เปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิงอย่างซูดรากถอน โคน หากต้องมีการปรับเปลี่ยนบนพื้นฐานรากเหง้าของวัฒนธรรมสั่งสม เพราะคนในทุกสังคมย่อมมีความเคยชินกับสิ่งเดิม ๆ เป็นฐานภูมิปัญญาใหม่จึง

ย่อมได้รับการทดสอบ ปรับเปลี่ยน ดัดแปลงให้สอดคล้องกับความจำเป็นใหม่ โดยมีภูมิปัญญา
สั่งสมเป็นพื้นฐานรองรับ

4) ในธรรมชาติของวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนย่อมมีความ
หลากหลายตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติและลักษณะสังคมที่แตกต่างกัน ความหลากหลายทาง
วัฒนธรรมจึงเป็นความมั่นคงทางปัญญาที่จะเป็นพลังในการรับ ปรับเปลี่ยน และพัฒนาสังคมให้
สมดุล สอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อม วัฒนธรรม และประสบการณ์สั่งสมของกลุ่มชนนั้น ๆ
ความพยายามใดที่จะทำให้ความหลากหลายเป็นการบั่นทอนพลังตามธรรมชาติ และก่อให้เกิด
วิกฤตการณ์ได้

5) ในสังคมสมัยใหม่ เราจะคุ้นเคยกับกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระเบียบแบบแผน
ในสถาบันการศึกษา เพื่อการถ่ายทอดและพัฒนาภูมิปัญญา ซึ่งเราสามารถเรียนรู้ได้มากในเวลา
จำกัดก็จริง หากแต่ในช่วงชีวิตของคน ๆ หนึ่ง การเรียนรู้นอกชั้นเรียน การเรียนรู้จากข้อเท็จจริงใน
ชีวิต ประจำวันตามธรรมชาติย่อมมีอยู่ตลอดเวลา คงเป็นสัดส่วนการเรียนรู้ที่มากที่สุด
การสร้างสรรคภูมิปัญญาในอดีตก็เกิดจากการเรียนรู้โดยธรรมชาติและประสบการณ์ในชีวิตจริง
เป็นพื้นฐานตลอดมา และยังคงจะดำเนินต่อไปในสังคมอุตสาหกรรมและข้อมูลข่าวสารที่มี
การปฏิวัติวิธีการเกี่ยวกับการจัดการข้อมูล ข่าวสาร และองค์ความรู้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง
การเรียนรู้นอกชั้นเรียน เรียนรู้ด้วยตนเองตามธรรมชาติจะทวีความสำคัญยิ่งขึ้นไปอีก

2.1.6 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพ

ความหมายของคำว่า “ศักยภาพ” ตรงกับภาษาอังกฤษคือ Potentiality โดย
วิวัฒน์ชัย บุญภักดิ์ (2536) ได้กล่าวว่าศักยภาพ คือ ความสามารถหรือความพร้อมในตัวของสิ่งใด
สิ่งหนึ่งที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการปรับปรุงการจัดการหรือการเข้ามาทำให้เกิด
การเปลี่ยนแปลงใด ๆ นั้นสำหรับการพัฒนาศักยภาพ ดังงานวิจัยของ ดร.ธม ไกรศรี (2554) ระบุว่า
คือการนำความรู้ความสามารถที่อยู่ภายใต้ตัวบุคคลใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งต่อบุคคลและ
องค์กร นำศักยภาพเหล่านั้นมาใช้อย่างมีกระบวนการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ที่ทุกสิ่งมี
การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นไปอย่างง่ายและรวดเร็วทำ
ให้การพัฒนาศักยภาพของบุคคลในองค์กรมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเมื่อมีศักยภาพที่อยู่ใน
บุคคลแต่ละคนได้รับการพัฒนาและผลลัพธ์ที่ตามมาคือความสำเร็จขององค์กรวิธีการนำแนวคิด
เกี่ยวกับศักยภาพไปใช้โดยส่วนใหญ่จะใช้ในการอธิบายศักยภาพของชุมชนในประเด็นต่าง ๆ เช่น
ศักยภาพในการรวมกลุ่ม ศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว ศักยภาพของการบริหารจัดการ
ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพของบุคคลในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวดังเช่นงานวิจัยของ
เกษราพร ทิราวงศ์ และอำนาจพร ใหญ่ยิ่ง (2554) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านแม่

แรม ตำบลเตาปูน อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืนมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและกำหนดทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญที่มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนแม่แรม เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา ซึ่งผลการศึกษาพบว่าได้มีการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านบุคลากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มทางการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพของชุมชน

2.1.7 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนให้ดำเนินไปในทางสายกลางของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา การบริหารประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันโลกในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อนำมาซึ่งความเจริญเป็นสิ่งที่ทุกสังคมปรารถนา และพยายามหาหนทางไปสู่เป้าหมายด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามระบบความคิด ความเชื่อ และกำหนดอุดมการณ์ เป้าหมาย นโยบาย และกลยุทธ์การพัฒนาที่มีผลสืบเนื่องไปถึงวิถีการดำรงชีวิตต่าง ๆ ของคนในสังคม

แนวคิดเรื่อง วาทกรรมการพัฒนา (Discourse of Development) เป็นแนวคิดที่พยายามอธิบายให้เห็นถึงการเกิดขึ้น การดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ เพื่อเชื่อมไปถึงสาเหตุและทางออกของปัญหาการพัฒนา เพื่ออธิบายว่าสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้น เริ่มจากผู้มีอิทธิพลใช้อำนาจที่มีอยู่วางระบบกฎเกณฑ์รูปแบบต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความจริง หรือตัวตนที่เกิดขึ้น ต่อมาจึงใช้ภาษา จารีตปฏิบัติ ความคิดความเชื่อ คุณค่า รวมทั้งสถาบันต่าง ๆ ในสังคม เป็นเครื่องมือในการสร้าง หรือให้ความหมายต่อสิ่งนั้นตามต้องการ เพราะฉะนั้นการพัฒนาจึงเป็นเรื่องของอำนาจ ที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการจัดสรรสิ่งมีคุณค่าทางสังคมจุดเปลี่ยนสังคมไทยเมื่อย้อนไปมองในอดีตจะพบว่า สังคมดั้งเดิมเป็นสังคมที่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย มีเศรษฐกิจแบบพื้นฐานเป็นการผลิตเพื่อยังชีพสำหรับบริโภคใช้สอยในครัวเรือนและในชุมชนมิใช่เพื่อการแลกเปลี่ยนวัตถุดิบในการผลิตสำหรับการยังชีพ แต่ได้มาจากสภาพธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ปัจจัยเหล่านี้ ทำให้ชาวชนบทมีความใกล้ชิดผูกพัน และตระหนักในสิ่งแวดล้อมซึ่งแสดงออกในรูปความเชื่อและพิธีกรรมที่ยกย่องต่อการรักษาสมดุลของธรรมชาติ นอกจากนั้นความความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติและความสัมพันธ์ทางสายเลือด จึงสอดคล้องต่อการใช้ทรัพยากรร่วมกันทั้งการแบ่งปันผลผลิต การพึ่งพาอาศัยในด้านต่าง ๆ ลักษณะทั้งหมดนี้จึงทำให้สังคมไทยในอดีตดำรงอยู่อย่างสงบ พึ่งพาตนเองได้ และมีความพอเพียงต่ออัตภาพ โดยสามารถสืบทอดเอกลักษณ์ดังกล่าวต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสายตลอดมาเป็นเวลาหลายร้อยปีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของสังคมเกิดขึ้น

เมื่อสังคมไทยเข้าสู่กระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ภายหลังจากสงครามโลก ครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ปრაภฏการณ์ดังกล่าว เริ่มต้นเมื่อประเทศมหาอำนาจใช้อำนาจทั้งในรูปแบบความรู้ทางวิชาการ โครงการความช่วยเหลือต่าง ๆ เข้ามารอบงำ การกำหนดวาทกรรม เพื่อสร้างความหมายใหม่ของ สิ่งที่เป็นคู่ตรงข้ามกับคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือคำว่า พัฒนา (Development) และด้อยพัฒนา (Underdevelopment) ออกเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่ยังด้อยพัฒนา ต่อมาได้แพร่ ขยายความหมายสู่กลุ่มประเทศในเอเชีย ละตินอเมริกา แอฟริกา รวมทั้งประเทศไทย ซึ่งถูกให้ ความหมายว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนาประเทศหนึ่ง ทำให้เกิดกระแสความต้องการพัฒนาไปสู่ความ ทันสมัยตามแบบประเทศตะวันตก จนในที่สุดได้ผลักดันให้เกิดการพัฒนาอย่างชัดเจนเป็นครั้ง แรกคือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พุทธศักราช 2504 ฉะนั้นจึงมีการให้ ความหมายสังคมที่พัฒนาว่า เป็นสังคมที่มีความทันสมัยตามแบบสังคมตะวันตก ซึ่งสามารถ กระทำได้ด้วยวิธีการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจและการปฏิรูปโครงสร้างสังคมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้าน การเมือง การศึกษา ความเชื่อ ให้สอดคล้องกับแนวคิดของความทันสมัย (Westernization) อย่าง เต็มที่ เหตุผลดังกล่าวจึงมีผลทำให้เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาประเทศในอดีตมุ่งไปสู่การทำ ให้สังคมไทยทันสมัย ตามแบบสังคมตะวันตกไม่ว่าจะเป็นการมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจใน ลักษณะของวิธีการผลิตแบบทุนนิยม โดยการส่งเสริมการขยายตัวของอุตสาหกรรมและ การค้า การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยพร้อม ๆ กับการปฏิรูปการเมือง การศึกษา ศาสนา เพื่อให้ โครงสร้างสังคมมีการแบ่งแยกหน้าที่เฉพาะด้าน มีผลทำให้เกิดความชำนาญ สามารถเพิ่ม ประสิทธิภาพการทำงานให้สูงขึ้นและเอื้อต่อการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย การเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวช่วยทำให้เกิดวิถีชีวิต โลกทัศน์ ระบบความเชื่อ และคุณค่าต่าง ๆ ของคนในสังคม ไม่ว่าจะ เป็นสังคมเมืองหรือสังคมในชนบทผันแปรไปจากเดิม

ผลของการพัฒนาในด้านบวก ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่าง ๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและ การกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึง แต่ผลบวกเหล่านี้ ก็ยังคงกระจายไปสู่คนในสังคมชนบทหรือ ด้อยโอกาสได้น้อย ซึ่งส่วนมากจะเป็นการกระจุกอยู่ในเมืองหลวงหรือตัวจังหวัดที่สำคัญ ในขณะที่ ผลลบก็คือ เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรม การส่งเสริมการเกษตรแผนใหม่ เพื่อการค้าและ ส่งออก และจากการขยายตัวของภาครัฐไปสู่ชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดการอ่อนแอในหลาย ด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงของตลาดและพ่อค้าคนกลาง โดยเฉพาะความเลื่อม โทรมของ ทรัพยากรธรรมชาติ และระบบนิเวศน์วิทยา ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่ม กันตามประเพณี เพื่อการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่แตกสลายลง รวมทั้งภูมิปัญญาที่เคยสั่งสมกันมา เริ่มถูกลืมเลือนสูญหายไป วิฤติเศรษฐกิจเมื่อ ปีพุทธศักราช 2540 ที่เกิดจากปัญหาเศรษฐกิจ

ขยายตัวแบบฟองสบู่ และปัญหาความอ่อนแอของชนบท รวมทั้งปัญหาสังคมอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วแต่เป็นข้อพิสูจน์และยืนยันปรากฏการณ์นี้ได้เป็นอย่างดี ผลที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดคำถามและข้อสงสัยต่อแนวทางการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยตามแบบตะวันตก (Development through Westernization) ที่มีความเชื่อกันก่อนหน้าว่า ถูกต้องและเหมาะสมนั้น จะเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยต่อไปอีกหรือไม่ จึงเกิดแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ได้แย้งทฤษฎีความทันสมัย เช่น ทฤษฎีพึ่งพิง (Dependency Theory) แนวคิดการพัฒนาการแบบยั่งยืน หรือแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น

1) ความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นความต้องการของมนุษย์ โดยภาพรวม มี 2 ระดับ คือ

1.1) ความต้องการทางกายภาพ เป็นความต้องการพื้นฐานของชีวิต เป็นความต้องการเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ตามควรแก่เอกัตภาพ หากพิจารณาในทางพุทธศาสนา คือ ความต้องการปัจจัยเพื่อความมีอยู่ เป็นอยู่ ได้แก่ ปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นความต้องการอันมีขอบเขตจำกัดต่อคุณภาพชีวิต

1.2) ความต้องการทางจิตภาพ เป็นความต้องการทางจิตใจในวิถีสังคม เพื่อตอบสนองสิ่งทีนอกเหนือจากกายภาพ มีทั้ง ภาวตัณหา คือ ความอยากมี อยากเป็น และวิภาวตัณหา ความไม่อยากมี ไม่อยากเป็น เช่น ความต้องการด้านความรัก ความสุขที่ตนเองคาดหวัง การมีชื่อเสียงเกียรติยศ เพื่อให้สังคมยอมรับ เป็นความต้องการเสพลึงปรนเปรอ ที่ไม่มีขอบเขตหรือไม่จำกัด ตลอดจนการปฏิเสธสิ่งทีตนเองไม่ต้องการ เช่น ไม่ต้องการอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่ต้องการความล้มเหลวในชีวิต ไม่ต้องการให้ใครมาดูถูกดูหมิ่น เป็นต้น

ประเทศไทยและสังคมไทยที่ผ่านมาจนปัจจุบัน นับว่ามีความโชคดีอย่างมหาศาล ที่มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นปราชญ์ที่มีอัจฉริยภาพในหลาย ๆ ด้าน ประเทศไทย ณ วันนี้ พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงเป็นพระอัจฉริยะกษัตริย์ในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะทางด้านการเกษตร เศรษฐกิจ และสังคม พระองค์ทรงเล็งเห็นระบบทุนนิยมที่จะเข้าทำลายสังคมโลก และสังคมไทย สุดที่เชี่ยวชาญในเร็ววัน กอปรด้วยพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนพสกนิกรในที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในชนบทตลอดมา การเสด็จของพระองค์นอกจากเพื่อเป็นมิ่งขวัญแก่เหล่าอาณาประชาราษฎร์แล้ว พระองค์ยังได้ทรงศึกษาปัญหาในด้านต่าง ๆ จนทรงเข้าพระทัยอย่างถ่องแท้ แล้วหาวิธีแก้ไขได้อย่างเหมาะสม ตามข้อเท็จจริงและสภาพสังคมอย่างดียิ่งด้วยพระอัจฉริยภาพในการวิเคราะห์ปัญหาอย่างลึกซึ้งและถ่องแท้ พระองค์จึงทรงกำหนดยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของไทย เป็น 2 ลักษณะสำคัญ คือ ยุทธศาสตร์การสร้างแบบจำลองเป็นยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ ความเป็นจริง ตามศักยภาพ

ของเมืองไทยและสังคมไทย โดยการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ นำไปแก้ไขปัญหายุทธศาสตร์แบบโครงการ เป็นยุทธศาสตร์ที่สะท้อนออกมาในลักษณะศึกษาค้นคว้า ทดลอง วิจัย จนเกิดเป็นโครงการตามแนวพระราชดำริมากมายนับพันโครงการ

ยุทธศาสตร์ทั้ง 2 ระบบดังกล่าว ต่างเอื้อซึ่งกันและกัน แต่พระองค์ทรงให้ความสำคัญในยุทธศาสตร์แบบจำลองเป็นหลักพื้นฐาน เพราะผู้สร้าง ผู้รักษา ผู้ใช้ คือประชาชนทุกคน จากที่ทรงเล็งเห็นความสำคัญแห่งยุทธศาสตร์ แบบจำลองนี้เอง พระองค์ได้ทรงพยายามอธิบายและใช้แนวพระราชดำรินี้พัฒนาเรื่อยมาในลักษณะ “ทฤษฎีใหม่” หรือ “โครงการพัฒนาพื้นที่เกษตรน้ำฝนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการทำไร่นาสวนผสม อันเกิดจากทรงคิดขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งจะช่วยให้ชาวนาชนบถมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ให้ได้ประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า ทั้งทางด้าน การพัฒนาการเกษตร เศรษฐกิจ วิถีชีวิต ชุมชน ความมั่นคง วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ การปกครอง ครอบครัว และจิตสำนึก

ทฤษฎีใหม่ ที่พระองค์ทรงคิดค้น ได้รับความสนใจทั้งจากรัฐบาลและประชาชนในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่แพร่หลาย และจริงจังกจากทุกส่วนฝ่ายมากนัก แต่พระองค์ทรงเล็งเห็นว่านี่คือทางไปสู่ความมั่นคง เข้มแข็ง และยั่งยืนอย่างแท้จริง

ในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ภาษาชาวบ้านเรียกขานกันว่า “ฟองสบู่แตก” กล่าวคือ ภายนอกแล้ว เศรษฐกิจไทยเดินไปอย่างสวยงาม นำทั้งแต่ขาดพื้นฐานยึดเกาะใด ๆ เมื่อถูกระแทกจากภาวะภายนอก ฟองสบู่ที่ดูสวยงาม ก็แตกสลายอย่างสิ้นเชิง เพราะไร้รากฐานที่เข้มแข็งพอ

การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับตอน ต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชน ส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้าง ค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจชั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป

เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เทคนิค แต่มีความหมายกว้างมาก เพราะต้องรวม

เอา

- 1) อุดมการณ์บางอย่าง
- 2) โลกทัศน์บางอย่าง
- 3) ความสัมพันธ์บางอย่าง
- 4) ค่านิยมบางอย่าง

จึงจะนับได้ว่าเป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่แท้จริง ทั้ง 4 ประการ ที่จะกล่าวถึงนี้ คือ ส่วนที่เรารู้จักกันว่า วัฒนธรรมนั่นเอง

ถ้าไม่เข้าใจเศรษฐกิจพอเพียง ตามความหมายเช่นนี้ เศรษฐกิจพอเพียงจะมีความเป็นไปได้แก่คนจำนวนน้อยเท่านั้น คือ เกษตรกรที่มีที่ดินของตนเอง ในปริมาณเพียงพอจะผลิตเพื่อพอบริโภคหรือทำรายได้ พอสำหรับครัวเรือน เท่านั้น ฉะนั้น เศรษฐกิจพอเพียงจึงนิยามกันว่า เศรษฐกิจพอเพียงคือวัฒนธรรม ไม่ใช่เทคนิคการเพาะปลูกหรือศีลธรรม ความไม่ละโมภ และการประหยัดเท่านั้น แม้ว่าเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ของเศรษฐกิจพอเพียงก็ตาม เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน ได้แก่พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกันจิตใจพอเพียง ทำให้รักกัน และเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมาสิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูน สิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารได้ทั้ง สิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงินชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อมปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์อยู่และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง เช่น เศรษฐกิจของจังหวัดตราด ขณะนี้ไม่กระทบกระเทือนจากฟองสบู่แตก ไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่ออาชีพการทำสวนผลไม้ ทำการประมง และการท่องเที่ยวที่มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่บูบวบ เดี่ยวจนเดี่ยวรวยแบบกะทันหัน เดี่ยวตกงานไม่มีกินไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน จึงสุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรง ฆ่าตัวตาย ดิตยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุล คือ ความเป็นปกติ และยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น

- เศรษฐกิจพื้นฐาน
- เศรษฐกิจสมดุล
- เศรษฐกิจบูรณาการ
- เศรษฐกิจศีลธรรม

และนี่แหละคือ เศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้าด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง อาจมองได้เป็น 2 ด้าน คือ มองอย่างวัตถุนิยม และ

มองแบบจิตวิสัยมองอย่างวัตถุวิสัย มองภายนอก คือ ต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอ ที่เราพูดว่า พอสมควรกับอัตราภาพ ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่าพึ่งตนเอง ได้ในทุกเศรษฐกิจส่วนความหมายด้าน จิตวิสัย หรือด้านจิตภายใน คือ คนจะมีความรู้สึกเพียงพอไม่เท่ากัน บางคนมีเป็นล้านก็ไม่พอ บางคนมีนิดเดียวก็พอ เป็นการเพียงพอทางจิต

ดังนั้น คำว่า เศรษฐกิจพอเพียง โดยนัย คือ วิถีชีวิตที่พอเพียง และสมดุล ระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางกายภาพและจิตภาพ โดยมีมิติผูกพันในส่วนของ บุคคล พอเพียงทางเศรษฐกิจ คือ พอกินพอใจอย่างมั่นคง และพอเพียงทางจิตพิสัยทั้งอุดมการณ์ โลกทัศน์ ค่านิยม และต่อสังคมมิติ ในส่วนของสังคม คือ พื้นฐานทางสังคมที่พอเพียงสมดุล เข้มแข็งของชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การบูรณาการ และวัฒนธรรม

2) หลักพิจารณาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กรอบแนวคิดเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้น จากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนาคุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

ค่านิยม ความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

- ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

- ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

- การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

เงื่อนไขการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับ พอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วยความรู้รอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และมีความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

- เงื่อนไขที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี ดังนั้น คำว่า เศรษฐกิจพอเพียง โดยนัยคือ วิถีชีวิตที่พอเพียง และสมดุลระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางกายภาพและจิตภาพ โดยมีผู้ก่อกำเนิดในส่วนของบุคคล พอเพียงทางเศรษฐกิจ คือ พอกินพอใจอย่างมั่นคง และพอเพียงทางจิตพิสัยทั้งอุดมการณ์ โลกทัศน์ ค่านิยม และต่อสังคมมิติ ในส่วนของสังคม คือ พื้นฐานทางสังคมที่พอเพียงสมดุลเข้มแข็งของชุมชน ทั้งทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การบูรณาการ และวัฒนธรรม

3) การปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การปรับเปลี่ยนของสังคมไทย

ปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นเรื่องที่ซับซ้อนและเชื่อมโยงกันหลาย ๆ มิติ การจะบูรณาการมโนทัศน์ต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์สังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อวิเคราะห์ถึงโครงสร้างวัฒนธรรมซึ่งเป็นวิถีชีวิตทั้งหมดของมนุษย์ จึงจำเป็นต้องพิจารณา 3 องค์ประกอบไปพร้อมกัน คือ

3.1) ระบบการผลิตหรือระบบการทำมาหากิน การต่อสู้เพื่อให้ชีวิตอยู่รอดของมนุษย์ทำให้เกิดระบบการผลิต เกิดการคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งในสังคมดั้งเดิมของมนุษย์อาศัยพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ทำให้คนรู้จักจัดการระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติโดยสร้างความเชื่อต่าง ๆ ขึ้นจนทำให้เกิดเป็นระบบคุณค่า เกิดการนับถือศาสนาและพิธีกรรมต่าง ๆ นอกจากนั้นการที่มนุษย์ได้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม จึงจำเป็นต้องจัดระบบความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันนี้ให้เหมาะสม ทำให้เกิดจารีตประเพณี ระบบกฎเกณฑ์ และพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นแนวทางและบรรทัดฐานให้สมาชิกของชุมชนทั้งรุ่นปัจจุบันและรุ่นต่อไปได้ถือปฏิบัติ ระบบกฎเกณฑ์และประเพณีต่าง ๆ จะถูกถ่ายทอดโดยมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้บางส่วนที่ไม่เหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมใหม่ ต้องยกเลิกไปไม่มีถือปฏิบัติกันอีก

3.2) ระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน เช่น ครอบครัว เครือญาติ และชุมชน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนแนวคิดดังกล่าว แสดงความเกี่ยวพันและเชื่อมโยงระหว่างระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ระบบคุณค่า และโลกทัศน์ กับความสัมพันธ์ทางสังคมต่าง ๆ ว่า การเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่ความทันสมัยตามแบบทุนนิยมการค้า ที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจพร้อม ๆ กับการจัดระเบียบสังคมใหม่ เพื่อให้เอื้อต่อความทันสมัยนั้น แม้ว่าผลที่เกิดขึ้น

คือ ความทันสมัยทำให้คุณภาพชีวิตส่วนหนึ่งของคนดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันในอีกด้านหนึ่งกลับพบว่า การพัฒนาด้านวัตถุและการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่นี้ได้ทำลายสายสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมซึ่งเป็นรากฐานของความสุข ความมั่นคง และความเข้มแข็งของชุมชนลง ผลกระทบสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ศักยภาพในการรักษาอำนาจเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง รวมทั้งการรักษาสมดุลภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ และภายในจิตของมนุษย์ อันเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่จะทำให้เกิดความพอเพียงต้องถูกกระทบกระเทือน จึงมีผลทำให้แต่ละชุมชนต้องพยายามหาหนทางเพื่อปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้ แต่ด้วยความที่แตกต่างกัน อาทิ ลักษณะกายภาพ สภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรของแต่ละชุมชน ทำให้เกิดการแสวงหาทางออกเพื่อรักษาความพอเพียง ซึ่งเป็นทางรอดของแต่ละชุมชนมีระดับลักษณะและรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เช่น บางชุมชนรักษาความพอเพียงไว้ด้วยการสร้างระบบความสัมพันธ์ที่ไม่พยายามพึ่งพิงผู้อื่น โดยทำการผลิตเพื่อผู้บริโภคของตนเอง และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้มากที่สุด ไม่เน้นการผลิตแบบการค้า หรือหากจะต้องมีบ้างก็สามารถสร้างระบบการจัดการที่เอื้อให้เกิดการบูรณาการแลกเปลี่ยนสินค้า รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ให้ดำรงอยู่ในบริบทเดียวกัน หรือในบางชุมชนก็เลือกวิธีการอยู่รอด โดยการผนวกตนเองเข้ากับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมการค้า ด้วยการสร้างกระบวนการจัดระเบียบสังคมใหม่ที่เอื้อให้เกิดความเป็นประชาสังคม (Civil Society) เพื่อรักษาความเป็นศักยภาพแห่งความพอเพียง และอำนาจต่อรองกับเศรษฐกิจภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจต่อกัน ซึ่งถือว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ สามารถช่วยให้ชุมชนรวมกลุ่มกันเพื่อการจัดการปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งกำหนดแนวทางการพัฒนาของตนเอง อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจพอเพียง

3.3) ระบบความเชื่อ อันประกอบด้วย ระบบคุณค่าทางวัฒนธรรม ความไว้วางใจทางสังคมนี้เกิดขึ้นได้โดยเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก ด้วยการสร้างบรรทัดฐานแบบพึ่งพาอาศัยกันที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานและกฎเกณฑ์กติกาของความสัมพันธ์แบบเท่าเทียมกันขึ้นมา พร้อมทั้งพัฒนากระบวนการบังคับทางสังคมและการขจัดเกลาทางสังคม เพื่อให้บรรทัดฐานดังกล่าวเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางและยั่งยืน ประการที่สอง การสร้างเครือข่ายที่ทำให้บุคคลมาสัมพันธ์กันในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน เช่น การพัฒนาความสัมพันธ์แบบวิสาสะ (Association) และความสัมพันธ์แบบแนวราบ (Cooperation) เพื่อให้สมาชิกได้สร้างนิสัยของความร่วมมือกัน ทำให้สามารถผลึกกำลังกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ รวมทั้งปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะและความไว้วางใจกัน จนในที่สุดสามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นชุมชนแบบประชาสังคม (Civic Community) ซึ่งมีศักยภาพตอบสนองความต้องการของตนเองได้เป็นอย่างดี และทำให้สามารถ

สร้างระบบการจัดการในการรักษาความพอเพียงของตนเองไว้ได้ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนบริบทแวดล้อมไปอย่างไร ทำให้เกิดเป็นคุณค่าทางความเชื่อร่วมกัน จนนำไปสู่ระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ตามมา องค์ประกอบทั้งสามส่วนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในระบบใดระบบหนึ่ง ก็จะส่งผลกระทบต่อเนื่องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในระบบอื่น ๆ ด้วย ซึ่งในที่สุดก็จะทำให้โครงสร้างสังคมหรือวัฒนธรรมทั้งหมดเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต และมีความหลากหลายไม่คงที่

สรุปได้ว่า เงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยและความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยมการค้า ก็คือศักยภาพของชุมชนในการจัดระเบียบทางสังคมใหม่ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ ระบบคุณค่าและบรรทัดฐานที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างศักยภาพในการปรับตัวอย่างมีอำนาจต่อรองและดำรงความสามารถในการตอบสนองความต้องการของตนเองไว้ได้ท่ามกลางบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปนั่นเอง

เศรษฐกิจพอเพียงทั้งส่วนบุคคลและสังคมสามารถนำมารวมประสานให้เกิดความเข้มแข็งเป็นรูปธรรม จากการปรับวิถีทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในลักษณะภูมิปัญญาทั้งทางกายภาพด้านวัตถุพิสัยและจิตภาพด้านจิตพิสัยให้เกิดความเหมาะสม เพื่อให้บุคคลและสังคมดำรงอยู่อย่างสันติสุขตามเอกัตบุคลและสังคมอย่างมั่นคง รวมขึ้นเป็นวัฒนธรรมพอเพียงเป็นชีวิตที่พอเพียง โดยมีแนวคิด ดังนี้

- (1) ชีวิตที่พอเพียง หมายถึง ชีวิตที่เพียงพอแล้ว โดยสามารถใช้พลังแห่งความทะเยอทะยานนำพา โดยไม่เกินขีดความสามารถที่จะไปถึง มิฉะนั้นจะพบความหายนะ
- (2) ชีวิตที่พอเพียง ไม่ใช่ชีวิตที่สั้น โดย ไร้ความฝัน แต่คือใฝ่ฝันตามศักยภาพ ไม่ใช่เพื่อฝัน โดยการก้าวไปอย่างมีสติ
- (3) ชีวิตที่พอเพียงจะเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตและวิถีสังคมให้อยู่อย่างสง่างาม
- (4) ชีวิตที่พอเพียง คือ ชีวิตที่พอประมาณ มีเหตุมีผลในการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง การใช้ความรู้อย่างรอบคอบ และมีคุณธรรมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน
- (5) ชีวิตที่พอเพียง คือ ชีวิตที่สำนึกในคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียรพยายาม มีสติปัญญา ความรอบรู้ และรอบคอบให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ
- (6) ชีวิตที่พอเพียงจะไม่ก่อให้เกิดการละเมิด บรรทัดฐานจารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของไทย

(7) ชีวิตที่พอเพียงจะไม่ก่อให้เกิดการเบียดเบียน เอารัดเอาเปรียบต่อกัน
ในสังคมให้เกิดความเดือดร้อน

(8) ชีวิตที่พอเพียงจะมีความพอเพียงทั้งทางกายกรรม วชิกรรม และ
มโนกรรม

(9) โลกวุ่นวายหนอ ชัดชัดเจน เพราะคนไม่มีคตินความพอเพียง
หากรู้จักพอเพียงจะพบหนทางแห่งความสุขสงบ

จากแนวคิดด้านเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว เป็นแนวคิดที่ยึดทางสายกลางหรือ
ความพอดีในการพึ่งพาตนเอง 2 ระดับ คือ

(1) ระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน
มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของ
วัตถุนิยม มีอิสระเสรีภาพไม่พันธนาการอยู่กับสิ่งใด

(2) ระดับสังคม คือ ความสามารถของชุมชน สังคม ประเทศในการผลิต
และบริการ เพื่อให้สังคมอยู่รอดอยู่ได้โดยการพึ่งตนเอง

4) ขอบเขตเศรษฐกิจพอเพียง

ทางสายกลางหรือความพอดีหรือความพอเพียง อันจะนำไปสู่เศรษฐกิจ
พอเพียงที่ระดับบุคคล และสังคม มีขอบเขตหลักในการปฏิบัติให้สามารถพึ่งตนเองได้ 5 ประการ
คือ

4.1) ด้านจิตใจ

- (1) มีจิตใจเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้
- (2) มีจิตสำนึกที่ดี
- (3) มีความคิดเชิงสร้างสรรค์แก่ตนเองและสังคม
- (4) มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม
- (5) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

4.2) ด้านสังคม

- (1) มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- (2) มีความสามัคคี
- (3) มีความเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง
- (4) มีความเป็นอิสระในการคิดการดำเนินการ

4.3) ด้านเศรษฐกิจ

- (1) ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้

- (2) ยึดหลักพออยู่พอกิน พอใช้
- (3) มีการวางแผนอย่างรอบคอบในด้านการใช้จ่าย
- (4) มีความรู้ความสามารถในการจัดการทรัพย์สินที่มีอยู่
- (5) มีภูมิคุ้มกันในความเสี่ยง
- (6) มีแผนสำรองเป็นทางเลือก

4.4) ด้านเทคโนโลยี

- (1) มีภูมิปัญญาพื้นฐานในการแยกแยะสิ่งที่ดี ไม่ดี ควรไม่ควร
- (2) รู้จักเลือกใช้ในสิ่งที่เหมาะสมกับความต้องการ
- (3) รู้จักปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และความเป็นจริง
- (4) มีการพัฒนาภูมิปัญญาของตนเองให้ก้าวหน้า

4.5) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- (1) รู้จักใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาด สอดคล้องกับบริบททาง
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (2) พยายามหาวิชาการในการเพิ่มมูลค่าจากภูมิปัญญาที่มีอยู่
- (3) สามารถอยู่ในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข
- (4) รู้จักรักษาพัฒนาและใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม คุ้มค่า
กับคนหมู่มาก
- (5) ยึดหลักความเข้มแข็งและยั่งยืน

5) จุดมุ่งหมายของระบบเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ มีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

- สามารถพึ่งตนเองได้
- ให้ออกจากความยากจน
- ให้พอมีพอกิน และมีสัมมาอาชีพ
- ให้มีชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย
- ให้ยึดถือทางสายกลาง รู้จักพอ พอดี และพอใจ

6) ฐานความคิดการพัฒนาเพื่อความพอเพียง

ฐานความคิด การพัฒนาเพื่อความพอเพียงควรมีหลักการดังนี้ ยึดแนวพระราชดำริในการพัฒนา “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามขั้นตอน “ทฤษฎีใหม่” สร้าง “พลังงานทางสังคม” โดยการประสาน “พลังสร้างสรรค์” ของทุกฝ่ายในลักษณะ “พหุภาคี” อาทิ ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อใช้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาธุรกิจ

ชุมชนยึด “พื้นที่” เป็นหลัก และใช้ “องค์กรชุมชน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่วนภาคอื่น ๆ ทำหน้าที่ช่วยกระตุ้นอำนวยความสะดวกส่งเสริม สนับสนุนให้ “กิจกรรม” ของชุมชนเป็น “เครื่องมือ” สร้าง “การเรียนรู้” และ “การจัดการ” ร่วมกัน พร้อมทั้งพัฒนา “อาชีพที่หลากหลาย” เพื่อเป็น “ทางเลือก” ของคนในชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างทั้งด้านเพศ วัย การศึกษา ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ ส่งเสริม “การรวมกลุ่ม” และ “การสร้างเครือข่าย” องค์กรชุมชนเพื่อสร้าง “คุณธรรมจริยธรรม” และ “การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ” อย่างรอบด้าน อาทิ การศึกษา สาธารณสุข การฟื้นฟูวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม ฯลฯ วิจัยและพัฒนา “ธุรกิจชุมชนครบวงจร” (ผลิต – แปรรูป – ขาย – บริโภค) โดยให้ความสำคัญต่อ “การมีส่วนร่วม” ของคนในชุมชน และ “ฐานทรัพยากรของท้องถิ่น” ควรเริ่มพัฒนาจากวงจรธุรกิจขนาดเล็กในระดับท้องถิ่น ไปสู่วงจรธุรกิจที่ใหญ่ขึ้นระดับประเทศ และระดับต่างประเทศพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่มี “ศักยภาพสูง” ของแต่ละเครือข่าย ให้เป็น “ศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน” ที่มีข้อมูลข่าวสารธุรกิจนั้น ๆ อย่างครบวงจร พร้อมทั้งใช้เป็นสถานที่สำหรับศึกษา คู่มือ และฝึกอบรม

7) การประยุกต์ใช้ระบบเศรษฐกิจพอเพียงต่อการดำเนินชีวิต

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตเพื่อนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ สามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขตามอัตภาพ ควรพิจารณาดังนี้ โดยพื้นฐานก็คือ การพึ่งตนเอง เป็นหลัก ทำอะไรอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รอบคอบ ระวังระวังพิจารณาถึงความพอดี พอเหมาะ พอควร การสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความสมดุลในแต่ละสัดส่วนแต่ละระดับครอบคลุมทั้งทางด้านจิตใจ สังคม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงเศรษฐกิจผลกระทบที่เกิดขึ้น และการกลับไปใช้หรือสร้างวาทกรรมแบบใหม่ขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ทางออกสำคัญเพื่อแก้ปัญหานั้นจะต้องเริ่มต้นด้วยการตัดวงจรแห่งการพึ่งพิงที่เกิดจากความไม่เสมอภาคกัน โดยการสร้างอำนาจต่อรองให้เพิ่มขึ้น เพราะตราบเท่าที่สังคมไทยยังคงมีความสัมพันธ์ ในลักษณะการพึ่งพิงอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการพึ่งพิงต่อสังคมโลก หรือการพึ่งพิงของชนบทที่มีต่อภาคสังคมเมือง อำนาจต่อรองจะไม่เกิดขึ้น และยังมีโอกาสเป็นไปได้ น้อยที่ประชาชนเหล่านี้จะกำหนดทางเลือกการพัฒนาด้วยตนเอง แม้แต่ประเทศไทยในภาพรวมก็ตามที่ผ่านมากการก้าวเข้าสู่สังคมทันสมัย ไปพร้อมกับการปรับตัวใน โลกยุคโลกาภิวัตน์ มีผลทำให้การพึ่งพิงกระจายลงไปสู่ทุกภาคส่วน อาทิทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างแน่นแฟ้นนั้นคือประชาชนพึ่งพิงรัฐ ขณะที่รัฐในฐานะสังคมส่วนหนึ่งของโลก ก็จำเป็นต้องพึ่งพิงตลาดเทคโนโลยี องค์ความรู้ และอิทธิพลของประเทศที่เหนือกว่าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สิ่งเหล่านี้คือคำอธิบายว่า เพราะเหตุใดสังคมไทยซึ่งดูเหมือนว่ามีความทันสมัยอย่างเต็มที่ แต่ในขณะที่เดียวกันก็กลับสูญเสียอำนาจ

และอิสระในการตัดสินใจกำหนดทางเลือกการพัฒนา สูญเสียอำนาจในการดำเนินชีวิต รวมทั้งสูญเสียความสามารถในการสนองตอบต่อความต้องการ และการแก้ไขปัญหาของตนเอง ตลอดเวลาที่ผ่านมา

2.1.8 การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis)

SWOT เป็นคำย่อมาจากคำว่า Strength, Weaknesses, Opportunities, and Threats โดย Strength คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก ซึ่งองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึงการดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ดี ในขณะที่ Weaknesses คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ ภายในองค์กรที่เป็นผลและด้อยความสามารถ ซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ไม่ดี Opportunities คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ หรือ หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอก ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร และ Threats คือ อุปสรรคหมายถึงปัจจัย และสถานการณ์ภายนอกที่ได้วางการทำงานขององค์กรไม่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัญหาต่อองค์กร (นันทิยา หุตานวัตร, 2546) บางครั้งการจำแนกโอกาสและอุปสรรคเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะทั้งสองสิ่งนี้สามารถเปลี่ยนกลับซึ่งกันและกันเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจทำให้สถานการณ์ที่เคยเป็น โอกาสกลับกลายเป็นอุปสรรคได้ และในทางกลับกัน อุปสรรคอาจกลับกลายเป็นโอกาสได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้องค์กรมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์แวดล้อม

2.1.9 การวิเคราะห์ระบบงาน

คำว่า วิเคราะห์ มาจากคำว่า พิเคราะห์ ซึ่งเป็นการเปลี่ยน พ เป็น ว ในภาษาไทย ซึ่งแปลความหมายได้ว่า การพินิจพิเคราะห์ การพิจารณา การใคร่ครวญ การได้ส่วนความ หรือเรื่องราว ส่วน ในภาษาอังกฤษก็ได้ให้ความหมายใกล้เคียงกันคือ Determine, Examine และ Investigate ซึ่งคำว่าวิเคราะห์นี้สามารถนำไปใช้กับวิชาการต่าง ๆ ได้มากมาย เช่น การวิเคราะห์โครงสร้าง การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ การวิเคราะห์เชิงปริมาณ การวิเคราะห์ปัญหา เป็นต้น

คำว่า “วิเคราะห์” ที่ใช้กับการวิเคราะห์ระบบนั้น ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Analysis” ซึ่งแปลว่า การแยกสิ่งทีประกอบกันออกเป็นส่วน ๆ เช่น การแยกระบบใหญ่ออกเป็น ส่วนย่อย ๆ คือ เป็นการแยกปัญหาออกเป็น ส่วน ๆ เพื่อสะดวกในการพิจารณาหรือตัดสินใจ จาก

ความหมายของคำว่าวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะเห็นว่าการวิเคราะห์ระบบงานไม่ใช่เรื่องที่ยุ่งยากหรือเรื่องที่สลับซับซ้อนแต่ประการใด

การพิจารณาใคร่ครวญในปัญหาต่าง ๆ ของคนเรานั้น มีวิธีการใหญ่ ๆ อยู่ด้วยกัน 2 วิธี คือ

1) วิธีธรรมชาติ (Natural Determination) เป็นวิธีที่คนส่วนมากใช้กันเป็นปกติธรรมดาโดยอาศัยประสบการณ์และสามัญสำนึกของแต่ละบุคคลเป็นหลัก คนที่มีวิจรรย์ญาณสูง ๆ อาจจะสามารถพิจารณาตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วไม่แพ้นักวิชาการทางด้านวิเคราะห์ อย่างไรก็ตาม การพิจารณาใคร่ครวญและตัดสินใจด้วยวิธีการนี้ โอกาสที่จะผิดพลาดย่อมมีสูง ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการสูญเสียแก่ธุรกิจเป็นอย่างมากเช่นเดียวกัน ดังนั้น ถ้าเป็นงานสำคัญ ๆ ทางธุรกิจแล้วไม่ควรใช้วิธีนี้เป็นอย่างยิ่ง

2) วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Methodology Determination หรือ System Analysis) เป็นวิธีการพิจารณาใคร่ครวญและตัดสินใจโดยอาศัยระบบทางวิทยาศาสตร์ เช่น สถิติ และการคำนวณ เป็นต้น วิธีนี้เป็นวิธีที่ใช้หลักวิชาการแขนงต่าง ๆ ที่จะใช้ในการวิเคราะห์และออกแบบระบบงาน จึงได้มีการจัดให้สอนในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ขึ้น

นอกจากนี้ยังมีคำที่ใกล้เคียงกันหรือคล้ายคลึงกันกับคำว่า “วิเคราะห์” ที่ควรจะทำความเข้าใจเพื่อป้องกันการสับสนในการใช้ เช่น คำว่า การวิจัย การค้นคว้า การค้นคิด เป็นต้น ซึ่งความจริงแล้วการวิเคราะห์กับการวิจัยเป็นคนละเรื่อง คนละความมุ่งหมายกัน แต่มีความใกล้เคียงกันมาก การวิจัยนั้นมุ่งในการค้นหาข้อเท็จจริง หรือความถูกต้องที่สุดของปัญหา เช่น การวิจัยภาวะของผู้มีรายได้น้อย คือ การค้นสภาพของผู้มีรายได้น้อย เป็นการหาสาเหตุว่า เป็นเพราะอะไรที่ทำให้คนเหล่านี้มีรายได้น้อย และเขาเหล่านี้มีความเป็นอยู่กันอย่างไร มีความเดือดร้อนในเรื่องอะไรบ้าง เหล่านี้เป็นต้น ส่วนการวิเคราะห์นั้นจะเป็นการมุ่งหาสาเหตุเพื่อทำการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นให้ดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุดเท่าที่จะทำได้ การแก้ปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์ระบบนั้นอาจไม่ใช่ทางที่ถูกต้องที่สุด แต่เป็นทางที่ดีที่สุดที่ควรจะทำเท่านั้น ทั้งนี้เพราะการแก้ไขปัญหานั้นนักวิเคราะห์ระบบเป็นการประนีประนอมกับบุคคลในหลาย ๆ ฝ่ายที่จะต้องทำงานร่วมกันเพื่อให้การทำงานของระบบมีประสิทธิภาพสูงสุดนั่นเอง

การวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) หมายถึง วิธีการวิเคราะห์ระบบใดระบบหนึ่ง โดยมีการคาดหมายและจุดมุ่งหมายที่จะมีการปรับปรุงและแก้ไขระบบนั้น การวิเคราะห์นั้นจะต้องทำการแยกแยะปัญหาออกมาให้ได้ แล้วกำหนดปัญหาเป็นหัวข้อเพื่อทำการศึกษา และหาวิธีแก้ไขในที่สุด

การวิเคราะห์และออกแบบระบบ (System Analysis and Design) หมายถึง วิธีการที่ใช้ในการสร้างระบบสารสนเทศขึ้นมาใหม่ในธุรกิจใดธุรกิจหนึ่ง หรือในระบบย่อยของธุรกิจ นอกจากการสร้างระบบสารสนเทศใหม่แล้วการวิเคราะห์ระบบช่วยในการแก้ไขระบบสารสนเทศเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นด้วยก็ได้ การวิเคราะห์ระบบ คือ การหาความต้องการ (Requirements) ของระบบสารสนเทศว่าคืออะไร หรือต้องการเพิ่มเติมอะไรเข้ามาในระบบ (สุณิษา เข้มกลิ่นหอม, มปป.)

2.1.10 แนวคิดการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่มุ่งเน้นระบบเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นแนวคิดพัฒนาที่เน้นอุดมการณ์การกลับคืนสู่รากเหง้าตามวิถีการผลิตจากวัฒนธรรมเดิม โดยมีเป้าหมายที่การพึ่งตนเองได้ เกษตรผู้ผลิตต้องพึ่งตนเองได้ ชุมชนท้องถิ่นต้องพึ่งตนเองให้ได้ เป็นการพึ่งพาตนเองด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และการแบ่งปัน และท้ายที่สุดสังคมและประเทศชาติจึงจะพึ่งตนเองได้ แนวคิดเศรษฐกิจลักษณะนี้ จะนำไปสู่สังคมประเทศชาติโดยรวมเป็นสุขอันยั่งยืน (รัตนา โตสกุล และคณะ, 2548)

องค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง หรือเศรษฐกิจพออยู่พอกิน เป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนฐานคิดรากเหง้าทางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทยอันเป็นสังคมเกษตรกรรมเป็นองค์ความรู้ที่แฝงไว้ด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่เป็นการพึ่งตนเอง และเน้นความเป็นชุมชนท้องถิ่นที่ยึดมั่นในเรื่องการทำความดี ความมีเมตตา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการมีสมานฉันท์ นับเป็นเศรษฐกิจแห่งการแบ่งปันพึ่งพาอาศัยเอื้ออาทรต่อกัน ไม่ใช่เศรษฐกิจแห่งการแข่งขันผลประโยชน์แบบตัวใครตัวมันที่แสวงหากำไรสูงสุด ซึ่งนายแพทย์ประเวศ วะสี ได้เรียกเศรษฐกิจแบบนี้ว่า “เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง” ซึ่งการพึ่งตนเองต้องคำนึงถึงพื้นฐานของตนเอง พื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรม เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานความมั่นคงของตนเอง อยู่บนความสัมพันธ์ของครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เป็นเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงชีวิต จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม ได้อย่างคุณภาพ (รัตนา โตสกุล และคณะ, 2548)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด โดยได้นำแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางเพื่อให้ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบท ซึ่งเป็นประชาชนฐานรากให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หลุดพ้นจากความยากจน แท้จริงแล้วเศรษฐกิจฐานรากคือ เศรษฐกิจของประชาชนที่อยู่ในชนบทหรือชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีจำนวนมากและส่งผลถึงปัญหาเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม ถึงเวลาแล้วที่ชาวไทยต้องตระหนักและช่วยเหลือกันในการพัฒนาประเทศอย่างจริงจัง โดยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนา ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงการดำรงอยู่

และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ ตนเอง ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น สังคม และ ประเทศชาติ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2550)

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ จะต้องมียุทธศาสตร์ร่วมกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการ นำวิชาการมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินงานทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้าง พื้นฐานจิตใจของคนในชุมชนท้องถิ่นให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความ รอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และมีความรอบคอบ เพื่อให้ สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางในทุก ๆ ด้านจากโลก ภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

ชีวิตที่พอเพียงจึงต้องเริ่มจากตัวเองก่อน เศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างพอประมาณแห่งตนตาม อรรถภาพ ไม่หลงในกระแสของวัตถุนิยม ส่วนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัวคือ การ พอมีพอกินไม่ฟุ้งเฟ้อไม่ฟัดเคื่องนัก สำหรับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนท้องถิ่น คือการที่ ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ มีการรวมกลุ่มกันเพื่อความร่วมมือในการสร้าง ประโยชน์ให้แก่กลุ่ม และมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่ง กันและกันตามกำลังและความสามารถของตน ทำให้ชุมชนท้องถิ่น โดยรวมเกิดความพอเพียงใน วิธีปฏิบัติอย่างแท้จริง หากประชาชนในชาติสามารถทำตามแนวทางที่ให้ไว้ก็จะสามารถหลุดพ้น จากความยากจนพึ่งตนเองได้ (ณัฐนิชา เขียวธำรง, 2551)

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ประการ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) ดังนี้คือ

(1) กรอบแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และ ปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมา ประยุกต์ใช้ได้กับทุกคน ทุกเวลา และทุกสถานที่ เป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลง ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

(2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

(3) ค่านิยม ความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน คือ

(3.1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป ไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและบริการที่อยู่ในระดับพอประมาณ

(3.2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

(3.3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

(4) เงื่อนไข การตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

(4.1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

(4.2) เงื่อนไขด้านคุณธรรม จะต้องเสริมสร้างให้มีความตระหนักในคุณธรรม ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปัน

(5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและสามารถพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ความรู้ และเทคโนโลยี

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กาญจนา สุระ (2556) ศึกษาเพื่อวิเคราะห์และประเมินให้ได้ต้นแบบการพัฒนาท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมของท้องถิ่นประจำจังหวัดเชียงใหม่ในปีที่ 3 นักวิจัยมีแผนการวิจัย คือ สังเคราะห์องค์ความรู้จากการพัฒนาต้นแบบการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดการการเรียนรู้ในการขยายต้นแบบการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นสู่ 7 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัย สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) วิธีการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของต้นแบบการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของต้นแบบการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมจะมีการนำเอาหลักหลักของคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามามีการใช้กับการดำเนินงานเพื่อพัฒนาด้าน

เศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น โดยคุณธรรมที่สำคัญของ อปท. ได้นำมาใช้ในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น คือ คุณธรรมในด้านความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยการนำเอาคุณธรรมเหล่านี้ สอดแทรกเข้าไปดำเนินงานทุกขั้นตอน ประชาชนในชุมชนมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงานเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างแท้จริง ทำการดำเนินงานต่าง ๆ อย่างจริงจังไม่ทำไปโดยขาดความรับผิดชอบแต่ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นให้ตนเองและบุคคลอื่นอยู่ในท้องถิ่นได้อย่างมีความสุข 2) แนวทางในการพัฒนาการบริหารจัดการองค์กรเพื่อยกระดับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นด้วยคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคล 2 ฝ่าย ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น คือ ฝ่ายภาคบริหารและฝ่ายภาคประชาชน โดยฝ่ายบริหารของ อปท. จะต้องยึดหลักการบริหารจัดการองค์กรโดยนำเอาหลักคุณธรรมเข้ามาใช้การทำงานทุกขั้นตอน โดยเริ่มจากตัวผู้บริหารจะต้องมีคุณธรรมประจำใจ ได้แก่ การมีความซื่อสัตย์ มีความยุติธรรม อดทนและมีความขยันหมั่นเพียร ใช้นโยบายเชิงรุกในการบริหารจัดการองค์กร กล่าวคือมีการเตรียมตัวที่จะรับมือกับปัญหาต่าง ๆ ที่จะมากระทบกับการดำเนินงานขององค์กร ขณะเดียวกันก็มีความไม่ประมาทโดยหาวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหากับการดำเนินงานภายในองค์กร การทำงานเน้นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ในส่วนของภาคประชาชนก็ยึดหลักการทำงาน โดยนำเอาหลักคุณธรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตการทำงานยึดหลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ขณะเดียวกันก็ไม่ละเว้นที่จะให้ความร่วมมือและช่วยเหลือกันในการทำงานเพื่อท้องถิ่น ขณะเดียวกันควรมีการเสาะแสวงหาและสร้างพันธมิตรใหม่กับบุคคล หน่วยงาน องค์กรอื่น เพื่อทำให้ตนเองอยู่รอดและมีชีวิตที่มีความสุขในสังคม จากการศึกษาได้บทสรุปเกี่ยวกับวิธีการในการพัฒนาต้นแบบการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น จ. เชียงใหม่ โดยความสำเร็จของการพัฒนาต้นแบบการพัฒนาต้นแบบการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น มีการบริหารจัดการโดยอาศัยคุณธรรมและจริยธรรมเป็นตัวนำและกำกับการทำงานเพราะหาก อปท. ยึดมั่นในหลักของการทำงานที่มีคุณธรรมและจริยธรรมแล้วย่อมทำให้เกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ขณะเดียวกันการสร้างที่อยู่ดีมีสุขทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งทำให้ชุมชนมีความอยู่ดีมีสุข ซึ่งทางนักวิจัยได้ทำการ focus group และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับตัวแทนของชุมชนเกี่ยวกับสิ่งที่สร้างความอยู่ดีมีสุขทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้กับคนในชุมชน โดยคำตอบที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

กาญจนา สุระ (2555) ศึกษาเพื่อวิเคราะห์และประเมินให้ได้ต้นแบบการพัฒนาท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมของท้องถิ่นประจำจังหวัดเชียงใหม่ในปีที่ 2 (พ.ศ.2555) โดยขยาย

การประเมินต้นแบบการพัฒนาให้ครอบคลุมตามประเด็นของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น อันประกอบไปด้วย การพัฒนาด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และอนามัยสิ่งแวดล้อม โดยการประยุกต์ใช้คุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการองค์กรซึ่งส่งผลต่อความอยู่ดีมีสุขของท้องถิ่น จ.เชียงใหม่ โดยนักวิจัยได้นำเอาคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้ในการประเมินการบริหารจัดการองค์กรของท้องถิ่นเพราะเป็นคุณธรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเมื่อเปรียบเทียบกับหลักของธรรมาภิบาลที่เป็นแนวทางที่สามารถพัฒนาได้ จากภายนอกเท่านั้น แต่คุณธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเรื่องของคุณภาพจากภายในของผู้บริหาร ซึ่งอยู่ในมิติที่ลึกกว่าการบริหารจัดการที่ดี ด้วยเหตุนี้ถึงแม้จะมีหลักการบริหารจัดการที่ดีกำกับแล้วยังต้องมีคุณธรรมของเศรษฐกิจพอเพียงกำกับร่วมด้วยอันจะทำให้การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปได้อย่างยั่งยืน

กาญจนา สุระ (2554) ศึกษาเพื่อวิเคราะห์และประเมินให้ได้ต้นแบบการพัฒนาท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมของท้องถิ่นประจำจังหวัดเชียงใหม่ โดยอาศัยการประเมินเชิงระบบซึ่งประกอบด้วย การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลสัมฤทธิ์ การพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ผลการวิจัยพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของ จ.เชียงใหม่ ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยนำเข้าในส่วนของกาใช้งบประมาณในการพัฒนาด้านสังคมเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ การพัฒนาทางด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจ ส่วนปัจจัยทางด้านกระบวนการพัฒนานั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยการนำเอาคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงาน ซึ่งพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้นำเอาคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานในระดับมากแล้วก็จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้น พัฒนาในระดับมากที่สุดเช่นกัน เพื่อให้เกิดการต่อยอดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่

กาญจนา สุระ (2551) การจัดการเรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของภาคชนบทและชุมชนเมืองจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อจัดการเรียนรู้และหาแนวทางเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) กับกลุ่มเป้าหมาย คือ องค์กรบริหารส่วนตำบลจำนวน 42 ตำบล 18 อำเภอ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น

4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ การเกษตร และการท่องเที่ยว ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านอนามัย และสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ การเกษตร และการท่องเที่ยว ควรจัดการเรียนรู้ในการสร้างแผนธุรกิจ แผนประชาสัมพันธ์สินค้า แผนการตลาด และแผนพัฒนาบุคคลด้านธุรกิจชุมชน ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรม ควรจะจัดการเรียนรู้ในการประชาคมแบบมีส่วนร่วมในการสร้างความสงบสุขในชุมชน การสร้างศักยภาพความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนทั้งกายและใจ คุณธรรมและจริยธรรมให้เพิ่มขึ้น ในด้านการศึกษา นั้น ควรจะจัดการเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาจิตวิทยา รวมถึงการสร้างเขาวนอารมณ์ (EQ) ในเด็กและเยาวชนในท้องถิ่น ส่วนด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมนั้น ควรจะจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงสุขอนามัยของชุมชนให้สะอาด ปลอดภัย ซึ่งแนวทางการจัดการเรียนรู้ทั้งสี่ด้านนี้จะช่วยเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีศักยภาพที่เพิ่มขึ้นในการที่จะต่อยอดสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นต่อไป

ดังนั้นเพื่อที่จะยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ การจัดการเรียนรู้ในการเพิ่มศักยภาพให้กับทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนนั้น ๆ จึงเป็นแบบอย่าง ที่ชุมชนต้องเรียนรู้ร่วมกันในท้องถิ่นของตนเองและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับชุมชนกับองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชนให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวมเชิงบูรณาการ อันจะเป็นการเพิ่ม โอกาสการพัฒนาชุมชนของตนเองให้ยั่งยืนสืบไป

เกศสุดา ลิทธิสันติกุล บัญญัติรัตน์ โจลานันท์ และ ปราบธนา ยศสุข(2558) การจัดการความรู้เพื่อกำหนดทางเลือกในการปลูกข้าวของเกษตรกรในพื้นที่ภัยแล้ง กรณีศึกษาเกษตรกรตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประยุกต์ใช้กระบวนการจัดการความรู้ในการกำหนดทางเลือกในการปลูกข้าวและวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขที่อาจเกี่ยวข้องกับการนำทางเลือกสู่การปฏิบัติในพื้นที่แห้งแล้งของเกษตรกรตำบลออนใต้ อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ โดยการสำรวจพื้นที่การสัมมนาเชิงลึกและจัดประชุมกลุ่มย่อยกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวและผู้เกี่ยวข้องรวมทั้ง การรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องและจัดประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญผลการศึกษาค้นคว้ากระบวนการจัดการความรู้สำหรับการกำหนดทางเลือกการปลูกข้าวประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอนตามลำดับต่อไปนี้ 1) การระบุปัญหาและการค้นหาความรู้ 2) การกำหนดทางเลือกเบื้องต้น 3) การประเมิน กลั่นกรอง และคัดเลือกทางเลือกที่เหมาะสม และ 4) การเสนอแนวทางปฏิบัติการทดสอบทางเลือกและการติดตามประเมินผล ทั้งนี้ทางเลือกที่ชุมชน

ร่วมกันคัดเลือกผู้ปฏิบัติการทดสอบและติดตามประเมินผลต่อไป ได้แก่ การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการแหล่งน้ำและระบบส่งจ่ายน้ำ และการลดปริมาณการใช้น้ำในการปลูกข้าวและการเกษตรอื่น ส่วนปัจจัยเงื่อนไขที่อาจส่งผลต่อปฏิบัติการของแต่ละทางเลือก ได้แก่ 1) ปัจจัยภายใน ประกอบด้วยสถานภาพทางเศรษฐกิจและต้นทุนการผลิต และความสามารถในการปรับตัวของชุมชน โดยมีเงื่อนไขคือ จิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชน และ 2) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วยการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการพัฒนาฐานข้อมูลความรู้ และการส่งเสริมตลาดเกษตรอินทรีย์ โดยมีนโยบายและยุทธศาสตร์รัฐเป็นเงื่อนไขสำคัญ

เพ็ญศิริ พันพา (2559) การจัดการความรู้ของท้องถิ่น การเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาการจัดการความรู้ด้านเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการความรู้ ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในด้านเกษตรกรรมยั่งยืน รวมทั้ง วิธีการกระบวนการ ในการจัดการความรู้ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาชุมชนที่มีการนำเอาแนวคิดการจัดการความรู้ และการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างมาทำการศึกษา 3 กลุ่มตัวอย่าง

ผลการศึกษาพบว่า กรณีศึกษาทั้ง 3 พื้นที่ มีจุดกำเนิดและพัฒนาการของเครือข่ายแตกต่างกันตามเงื่อนไข สถานการณ์ บริบทของชุมชน ส่งผลให้วิธีการและแนวคิดในการจัดการความรู้ของแต่ละเครือข่ายมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะปรัชญาแนวคิด ที่กำกับอยู่ภายใต้กระบวนการจัดการความรู้ของแต่ละเครือข่ายนอกจากนี้ยังพบว่าการเกิดและการจัดการความรู้ในแต่ละพื้นที่ เกิดจากความตระหนักของโทษภัยของเกษตรที่ใช้สารเคมี และเกษตรเชิงเดี่ยว โดยการชี้ให้เห็นความสำคัญของเกษตรกรรมยั่งยืนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตของชุมชนเหมือนกัน

วณิญา ศิริวรสกุลและวัชรินทร์ อินทพรหม (2559) การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม กรณีศึกษาตำบลเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้และรวบรวมองค์ความรู้ของตำบลเกาะเกิดและ 2) เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมปัญหาและอุปสรรคของการจัดการความรู้ของตำบลเกาะเกิดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละประเภทของตำบลเกาะเกิดที่ชุมชนให้ การยอมรับ จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด และการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลไปวิเคราะห์ผลสรุปประเด็นหลัก ประเด็นรอง พร้อมทั้งตรวจสอบข้อมูลโดยผู้เชี่ยวชาญของท้องถิ่น และนำมาสรุปเรียบเรียงตามประเด็นต่าง ๆ เพื่อนำเสนอโดยการพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่าองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีจำนวนทั้งสิ้น 15 องค์ความรู้ ได้แก่ 1) องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของถั่วดาวอินคา 2) องค์ความรู้เรื่องการเลี้ยงปลาธรรมชาติ และการปลูกพืชแบบผสมผสาน 3) องค์ความรู้เรื่องผักอินทรีย์ 4) องค์ความรู้เรื่องขนมกง 5) องค์ความรู้เรื่องขนมต้ม 6) องค์ความรู้เรื่องข้าวต้มมัด 7) องค์ความรู้เรื่องการทำหมี่กรอบแบบโบราณ 8) องค์ความรู้เรื่องขนมหม้อแกงโบราณ 9) องค์ความรู้เรื่องน้ำนมข้าวยากู 10) องค์ความรู้เรื่องขนมสามเกลอ 11) องค์ความรู้เรื่องขนมข้าวยากู 12) องค์ความรู้เรื่อง การเพาะเห็ดยานางิ 13) องค์ความรู้เรื่องไม้ยืนสุขภาพ 14) องค์ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ และ 15) องค์ความรู้เรื่องสมุนไพรไล่แมลง

สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ของชุมชนพบว่ามีส่วนร่วมในเรื่องต่อไปนี้ 1) การกำหนดองค์ความรู้ 2) การรวบรวมองค์ความรู้ 3) การตรวจสอบองค์ความรู้ และ 4) การเผยแพร่องค์ความรู้ส่วนปัญหาอุปสรรคในการจัดการความรู้ของตำบลเกาะเกิด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ 1) ขาดแหล่งรวบรวมองค์ความรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ 2) การกระจายองค์ความรู้ยังไม่มีช่องทางการเผยแพร่องค์ความรู้ที่เหมาะสม หรือมีรูปแบบที่ชัดเจน 3) ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานจากภายนอกเข้าไปช่วยเหลือ หรือนำองค์ความรู้มาพัฒนาอย่างจริงจัง 4) หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรระดับท้องถิ่นยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการองค์ความรู้ 5) การถ่ายทอดองค์ความรู้ยังขึ้นอยู่กับความสนใจเป็นรายบุคคลและการถ่ายทอดผ่านครัวเรือนยังไม่มีการจัดอบรมองค์ความรู้ให้กับลูกหลานหรือผู้ที่สนใจทั่วไป 6) ชุมชนยังขาดการจัดประชุมร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อกำหนดทิศทางของกลุ่ม และ 7) ขาดการบริหารจัดการในรูปแบบองค์กรเพื่อแบ่งหน้าที่กันทำการบริหารยังกระจุกตัวอยู่ที่คนบางกลุ่ม

วิไลลักษณ์ กิตติบุตร (2551) การจัดการการเรียนรู้เพื่อสร้างแผนชุมชนในการยกระดับการพัฒนาท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ จากรากหญ้าสู่รากแก้ว มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้สมาชิกของชุมชน สามารถใช้กระบวนการจัดการการเรียนรู้ (LM) ในการสร้างแผนชุมชนที่สามารถยกระดับการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจและสังคมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมสู่ระดับที่เข้มแข็งได้อย่างเหมาะสมตามท้องถิ่นของตนเอง วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) กับกลุ่มเป้าหมายคือ องค์กรบริหารส่วนตำบล จำนวน 42 ตำบล 18 อำเภอ ทั่วจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า คณะนักวิจัยสามารถจัดการเรียนรู้ในการสร้างแผนพัฒนาชุมชน ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ถึง 42 แห่ง โดยการเรียนรู้ด้วยตนเองกับการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค และโอกาสที่จะพัฒนาชุมชนด้วยชุมชน รวมถึงการเรียนรู้ระหว่างชุมชน จนถึงการเรียนรู้กับภาคีนอกชุมชนในระดับอำเภอและระดับจังหวัด อาศัยคำชี้แนะจากนักปราชญ์ทั้งในและนอกชุมชน จนเกิดเกิดผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาอย่างแท้จริง เปรียบเสมือนการพัฒนาจากรากหญ้าสู่รากแก้วที่แข็งแกร่ง ผลที่ได้จากการนำเอาแผนชุมชนนี้ไปใช้จะก่อให้เกิดการยอมรับและสนับสนุนของคนในชุมชน เกิดแรงผลักดันและแรงหนุนให้ชุมชนเกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง ผลของการวิจัยสามารถสรุปแผนชุมชนที่ได้จากการเรียนรู้ในด้านเศรษฐกิจ จำนวน 17 แผน ในด้านการศึกษา จำนวน 14 แผน ในด้านสังคม จำนวน 6 แผน และในด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม จำนวน 5 แผน โดยแผนชุมชนเหล่านี้จะถูกนำไปใช้จริงในท้องถิ่น ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 ซึ่งบทเรียนที่ได้จากการเรียนรู้สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ชุมชนจะนำเอาไปเป็นต้นแบบของการเรียนรู้ในการสร้างแผนชุมชนด้านอื่น ๆ อีกทั้งยังจะมีการขยายผลการดำเนินงานไปในพื้นที่อื่นของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงต่อไป

วิระศักดิ์ สมยานะ (2554) การวิจัยเพื่อพัฒนาต้นแบบการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และประเมินให้ได้ต้นแบบการพัฒนาท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ โดยอาศัยการประเมินผลเชิงระบบ (System Analysis) ซึ่งประกอบด้วย การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ของท้องถิ่นทั้ง 10 แห่ง ในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยนำเข้าในส่วนของกาใช้งบประมาณในการพัฒนาด้านสังคมเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ การพัฒนาทางด้านการเมืองและด้านเศรษฐกิจ ตามลำดับ ส่วนปัจจัยทางด้านกระบวนการพัฒนานั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมือง โดยนำเอาคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการองค์กรร่วมกับหลักธรรมาภิบาล จนส่งผลให้เกิดการพัฒนาด้านการเมืองของท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถพัฒนาการบริหารจัดการ จนเป็นต้นแบบของการพัฒนาท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลห้วยทราย อำเภอแมริม ส่วนต้นแบบการพัฒนาด้านสังคมและด้านการเมือง คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง บทสรุปของการวิจัยพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้นำเอาคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานในระดับ “มาก” แล้วจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาทางด้าน

เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของท้องถิ่นนั้นพัฒนาในระดับ “มากที่สุด” เช่นกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าท้องถิ่นของไทยควรจะนำเอาหลักคุณธรรมไปใช้กับการบริหารจัดการองค์กรร่วมกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้ได้ต้นแบบที่ดีของการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองต่อไป

วีระศักดิ์ สมยานะ (2553) การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของภาคชนบทและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และ**วีระศักดิ์ สมยานะ (2552)** การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของภาคชนบทและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้กระบวนการจัดการการเรียนรู้ (Learning Management: LM) ในการบูรณาการงานวิจัยด้วยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและกลุ่มชุมชน (PAR) โดยเริ่มจากการสร้างและพัฒนานักวิจัยท้องถิ่นให้มีศักยภาพในการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน พร้อมทั้งเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ (กลุ่มบุคคลในชุมชน) ในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนผ่านกระบวนการพัฒนาการจัดการการเรียนรู้ 4 ลำดับขั้น โดยเริ่มจาก 1) การไม่รู้ พัฒนาไปสู่ 2) การรับรู้ และเป็น 3) การเลียนแบบหรือการเรียนรู้ จนกระทั่งพัฒนาไปเป็น 4) การเรียนรู้ ซึ่งทุกกระบวนการของการจัดการการเรียนรู้ (LM) ได้อาศัยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และบูรณาการการสื่อสารในทุกภาคส่วนอย่างสร้างสรรค์ จนเกิดผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการสร้างมูลค่าของการจัดการทรัพยากรชุมชน (สินทรัพย์ชุมชน) ด้วยชุมชน

ผลการวิจัยสามารถสร้างและพัฒนาศักยภาพของนักวิจัยท้องถิ่นได้ทั้งสิ้น 58 คน พร้อมทั้งเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ (กลุ่มคนในชุมชน) ต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ด้วยการจัดการการเรียนรู้ในการสร้างแผนพัฒนาชุมชนของท้องถิ่น ทั้งสิ้น 2 ด้าน คือ แผนพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ จำนวน 32 แผน และแผนพัฒนาด้านสังคม จำนวน 26 แผน โดยแผนชุมชนดังกล่าวได้ถูกนำไปปรับใช้จริงกับชุมชนในท้องถิ่น จนเกิดผลสัมฤทธิ์ของการวิจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มของการจัดการเรียนรู้สินทรัพย์ชุมชนที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้นจากเดิมถึงร้อยละ 52 และ 61 ตามลำดับ ผลของการพัฒนาชุมชนได้ถูกนำไปผลิตเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่มีความสร้างสรรค์ และสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินงานในการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยการจัดการเรียนรู้ร่วมกับคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง จึงเป็นการสะท้อนให้ชุมชนอื่นได้เห็นต้นแบบของการพัฒนาจากสื่อประชาสัมพันธ์ของการวิจัย และการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับแนวทางการพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และยั่งยืนอย่างแท้จริงต่อไป

วิระศักดิ์ สมยานะ (2551) การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของภาคชนบทและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ของเพื่อที่จะใช้กระบวนการของการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการแบบมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน เริ่มจากการพัฒนานักวิจัยของโครงการเพื่อวางแผนการดำเนินงานร่วมกันกับนักวิจัยท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในท้องถิ่นนั้นๆ รวมถึงการจัดการเรียนรู้ร่วมกันกับทรัพยากรมนุษย์หรือคนในชุมชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการเรียนรู้ครั้งนี้ โดยการพัฒนาการเรียนรู้ทุกกระบวนการเริ่มจาก 1) การไม่รู้ พัฒนาไปสู่ 2) การรับรู้ และเป็น 3) การเรียนรู้ จนกระทั่งพัฒนาไปเป็น 4) การเรียนรู้ นั่นเอง ทุกขั้นตอนของการเรียนรู้จะอาศัยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ทุกภาคส่วนได้ปฏิบัติการเรียนรู้ร่วมกันผ่านโครงการบูรณาการการจัดการเรียนรู้ด้านการสื่อสาร ให้การเรียนรู้เหล่านั้นเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเห็นผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจน อีกทั้งยังต้องทำการประเมินการพัฒนาโครงการที่มีผลต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วยการวัดมูลค่าเพิ่มจากการจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น ในจังหวัดเชียงใหม่ ให้บังเกิดเห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ที่ชัดเจนจากการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้

ผลการวิจัยพบว่าสามารถพัฒนานักวิจัยของท้องถิ่นได้ทั้งสิ้น 42 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนของชุมชน สามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ได้ 42 ชุมชน กับการจัดการเรียนรู้ในการสร้างแผนพัฒนาชุมชนของท้องถิ่นได้ทั้งสิ้น 4 ด้าน คือ แผนพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ จำนวน 17 แผน แผนพัฒนาด้านสังคมจำนวน 14 แผน แผนพัฒนาด้านการศึกษาจำนวน 6 แผน และแผนพัฒนาด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อมจำนวน 5 แผน แผนพัฒนาเหล่านี้ได้ถูกนำไปปฏิบัติจริงกับชุมชนในท้องถิ่น โดยผ่านการประเมินผลการดำเนินงานด้วยตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security Indicators : HIS) อันจะทำให้ทราบถึงมูลค่าเพิ่มของโครงการต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งผลการประเมินพบว่าทุกภาคส่วนทั้งผู้นำองค์กร ผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงผู้รับนโยบาย หรือชุมชน สามารถบูรณาการร่วมกันในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการพัฒนาที่เริ่มต้นจากชุมชนและเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง เปรียบเสมือนการพัฒนาจากรากหญ้าสู่รากแก้วที่แข็งแกร่ง นอกจากนี้แผนพัฒนาชุมชนที่ได้จากการจัดการเรียนรู้ได้ถูกนำไปผลิตสื่อสารสนเทศเพื่อการประชาสัมพันธ์แผนชุมชนโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมกับเยาวชนนักประชาสัมพันธ์ท้องถิ่น ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์วิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (สทท) จังหวัดเชียงใหม่ ให้ทุกภาคส่วนได้ทราบถึงทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองและเกิดการกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับแนวทางการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

วีระศักดิ์ สมยานะ (2551) การจัดการการเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนานักวิจัย ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อสร้างและพัฒนานักวิจัยท้องถิ่น ในจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยวิธีการจัดการการเรียนรู้ (Learning Management: LM) และเพิ่มศักยภาพของนักวิจัยท้องถิ่น ให้สามารถพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสม วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) กับกลุ่มเป้าหมายคือ นักวิจัยท้องถิ่นประจำตำบลจำนวน 42 ตำบล 18 อำเภอ ทั้งจังหวัดเชียงใหม่ กับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเป็นนักวิจัยท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนของตนเองตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ การเกษตร และการท่องเที่ยว ด้านสังคม ด้านการศึกษา และด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัย นักวิจัยสามารถจัดการเรียนรู้โดยการสร้างและพัฒนานักวิจัยท้องถิ่นประจำตำบลของจังหวัดเชียงใหม่ได้ 18 อำเภอ จำนวน 42 คน โดยส่วนใหญ่ นักวิจัยท้องถิ่นเหล่านี้ ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนฯ ได้เสนองานวิจัยท้องถิ่นในประเด็นของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของชุมชนนั้น ๆ กล่าวคือ ในด้านเศรษฐกิจ การเกษตร และการท่องเที่ยว นักวิจัยท้องถิ่นสามารถเสนองานวิจัยได้ทั้งสิ้น 17 เรื่อง สำหรับในด้านสังคมและวัฒนธรรม สามารถเสนองานวิจัยได้ 14 เรื่อง และด้านการศึกษา มีงานวิจัยท้องถิ่นจำนวน 6 เรื่อง ส่วนด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม นักวิจัยท้องถิ่นได้เสนองานวิจัยจำนวน 5 เรื่อง ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้ล้วนแล้วแต่นำไปปฏิบัติจริงในท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องตามหลักของทฤษฎีงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน อันเกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของนักวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยนักวิจัยท้องถิ่นเหล่านี้จะนำเอาต้นแบบของการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยครั้งนี้ไปเป็นแบบอย่างกับการพัฒนาท้องถิ่นด้วยงานวิจัยในด้านอื่น ๆ ต่อไป นับได้ว่าเป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นด้วยงานวิจัยกับการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

วีระศักดิ์ สมยานะ (2549) ประสิทธิภาพการดำเนินงานของ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เชียงใหม่ ปี 2549 การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินการดำเนินงานของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ปีงบประมาณ 2549 โดยใช้แบบจำลอง CIPP model ผลการศึกษาสรุปได้ว่า เมื่อประเมินบริบทขององค์กร (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการดำเนินงาน (Process) และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน (Product) สามารถประเมินได้ว่าการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2549 อยู่ในเกณฑ์ดีมาก อีกทั้งยังได้ข้อเสนอแนะจากการประเมินว่า องค์กรควรจัดทำแผนการดำเนินงานให้ตรงกับวิสัยทัศน์ขององค์กร เพื่อจัดทำโครงการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับแผนงาน อันจะนำมาซึ่งประสิทธิภาพขององค์กรได้มากขึ้น ถึงแม้้องค์กรจะมีการ

กำหนดโครงสร้างการดำเนินงานที่เป็นมาตรฐาน แต่หากใช้บุคลากรให้เหมาะสมตามตำแหน่งและหน้าที่แล้วก็จะสามารถเพิ่มศักยภาพขององค์กรได้มากขึ้น

อภิชาติ ใจอารีย์ (2557) การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ใน 3 องค์ประกอบ คือ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการจัดการความรู้ และปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการจัดการความรู้ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การศึกษาจากเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ การสำรวจชุมชน และการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 24 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน และตัวแทนชาวบ้าน ใช้กระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูล (content analysis) ผลการศึกษา พบว่า 1) องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตย มีที่มา 2 ลักษณะ คือ (1) ภูมิปัญญาดั้งเดิม และ (2) ความรู้ใหม่ที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับวิทยาการสมัยใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วยรูปแบบผลิตภัณฑ์ 4 ชนิด คือ หน่อไม้ดอง หน่อไม้ต้ม หน่อไม้แห้ง และหน่อไม้ซूप ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ความสามารถของคนในชุมชน และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น จนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร การเรียนรู้และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และเป็นวิถีชุมชนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา 2) กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดความรู้ โดยผ่านการพิจารณาว่าเป็นความรู้ดั้งเดิมหรือความรู้ใหม่ที่ประยุกต์จากภูมิปัญญาเดิม (2) การแสวงหาความรู้ ที่มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชน และการส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอก (3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ ผ่านการพูดคุยและปรึกษาหารือ เพื่อการแก้ปัญหาในกระบวนการแปรรูป (4) การจัดเก็บความรู้ ส่วนใหญ่เป็นการจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล ไม่มีการจัดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และ (5) การถ่ายทอดความรู้ ส่วนใหญ่มีลักษณะอย่างไม่เป็นทางการ ผ่านสมาชิกภายในครัวเรือน และ 3) เงื่อนไขสู่ความสำเร็จของการจัดการความรู้ที่สำคัญ ได้แก่ (1) ความรู้ด้านการจัดการความรู้ (2) วัฒนธรรม/วิถีชุมชน (3) ผู้นำชุมชน (4) ทรัพยากรท้องถิ่น และ (5) โครงสร้างพื้นฐาน

เอกชัย พุ่มดวง (2559) การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงชุมชน โดยศึกษาพื้นที่ อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม รูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ที่ใช้เครื่องมือและระเบียบวิธีวิจัยทั้งวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และวิธีวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิจัย จากการสำรวจองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า มีผู้ทรงปัญญาท้องถิ่นของอำเภอบางเลน จำนวน 38 คน คือ 1.ด้านหัตถกรรมและผ้าไทย จำนวน 10 คน (26.3%) 2.ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี จำนวน 10 คน (26.3%) 3.ด้านอาหาร และโภชนาการ จำนวน 8 คน(21.1%) 4. สาขาการเกษตร การจัดการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 6 คน (15.8%) และ 5. สาขาแพทย์แผนไทยและสมุนไพร จำนวน 4 คน (10.5%) จากการทดลองในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน 3 ศูนย์ จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 105 คน โดยทำการเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนและหลังเรียน ด้วยการทดสอบค่าที (t-test) พบว่า ผู้เรียนทุกศูนย์ฯ มีความรู้ และเจตคติ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ 0.05 และ พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับมาก

รูปแบบกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า เป็นวงจรความรู้(Knowledge Cycle) มี 4 ขั้นตอน คือ 1. การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) และสืบค้นความรู้ของชุมชน 2 . การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storing) โดยจัดเก็บในรูปแบบของ ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น 3. การกระจายความรู้ (Knowledge distribution) โดยคนในชุมชน ได้มีการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา ผ่านการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และ 4. การประยุกต์ใช้ความรู้ (Knowledge application) มีการนำองค์ความรู้ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาประยุกต์ใช้กับสภาพของพื้นที่จนเกิดเป็นองค์กรความรู้ใหม่ของชุมชน โดยมีปัจจัยสนับสนุน คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ โครงสร้างองค์กรชุมชน เครือข่าย องค์กรแห่งการเรียนรู้ และทรัพยากรชุมชน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การมีส่วนร่วมของบุคคลภายนอก และการสนับสนุนจากนักวิชาการภายนอก